

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Hana Klivandová

Vznik manželství

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Mgr. Josef Salač, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 29. červen 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura jsou v práci řádně citovány, a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29.6.2015

Hana Klivandová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup, poskytnutí odborných rad a cenných připomínek. Rovněž bych ráda poděkovala svým rodičům, sestře a všem blízkým, kteří mě podporovali nejen při psaní této práce, ale i během celého studia.

Vznik manželství

Abstrakt

Tato práce je zaměřena na analýzu právní úpravy vzniku manželství v novém občanském zákoníku a souvisejících právních předpisech. Zabývá se především pojmem a účelem manželství, okamžikem vzniku manželství a nastíněním alternativních forem uzavření manželství. Podrobně rozebírá rozdíl mezi občanským a církevním sňatkem. Velká kapitola je také věnována uzavření manželství s mezinárodním prvkem, protože pořád stoupá počet sňatků občanů České republiky s cizinci, velmi často se také občané České republiky rozhodnou uzavřít sňatek v cizině. Práce podrobně rozebírá příčiny a následky zdánlivého manželství a neplatnosti uzavření manželství.

Klíčová slova

Manželství, sňatek, snoubenec, nový občanský zákoník, zdánlivost manželství, neplatnost manželství, sňatek s mezinárodním prvkem, překážky manželství, alternativní formy uzavření manželství.

Formation of marriage

Abstract

This diploma thesis focuses on the analysis of the constitution of marriage legal regulation in the new Civil Code and the relating legislation. Primarily, it deals with the concept and the purpose of marriage, along with the moment of its constitution and, it outlines alternative forms of entering into marriage. The thesis further analyses the difference between the civil and religious marriage. The major chapter is devoted to entering into marriage with an international jurisdiction conflict because the number of marriages between Czech citizens with foreigners continues to increase. It becomes more frequent that the Czech citizens enter into marriage abroad. At the end, the causes and consequences of the putative marriage and the invalidity of the entering into marriage are examined.

Keywords

Matrimony, marriage, fiancé, the new Civil Code, putative marriage, invalidity of marriage, marriage with the international jurisdiction conflict, impediments of marriage, alternative forms of entering into marriage.

Obsah

Seznam použitých zkratk:	7
Úvod	8
1 Pojem a účel manželství	10
2 Překážky uzavření manželství	14
3 Vznik manželství a průběh sňatečného obřadu	18
4 Formy sňatečného obřadu	23
4.1 Alternativní formy uzavření manželství	23
4.1.1 Občanský sňatek	25
4.1.2 Církevní sňatek	29
4.1.3 Vztah občanského a církevního sňatku	35
5 Zvláštní způsoby uzavírání manželství	37
5.1 Sňatek v přímém ohrožení života snoubence (snoubenců)	37
5.2 Uzavření manželství zástupcem	41
5.3 Uzavření manželství s mezinárodním prvkem	43
5.3.1 Sňatek s mezinárodním prvkem uzavřený v České republice	45
5.3.2 Sňatek občana České republiky v zahraničí	47
6 Zdánlivé manželství a neplatnost manželství	51
6.1 Zdánlivost	51
6.2 Neplatnost:	55
Závěr	67
Seznam použité literatury a dalších pramenů informací	69

Seznam použitých zkratek:

NOZ – č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

Obč.Z. – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZoR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

ABGB – císařský patent č. 946/1822, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

CIC – kodex kanonického práva z roku 1983, Codex iuris Canonici

Zákon o církvích a náboženských společnostech – Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Matr.Z. – zákon č. 301/2000 Sb. O matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Úmluva – Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství (vyhláška č. 124/1968 Sb.)

ZPC – zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

ZZŘS – zákon o zvláštních řízeních soudních

Listina – Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb.

EÚLP – Evropská úmluva lidských práv

TZ – Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Tato práce je zaměřena na analýzu právní úpravy vzniku manželství v novém občanském zákoníku a souvisejících předpisech. Nová právní úprava je na různých místech komparována s již neúčinnými ustanoveními zákona o rodině.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. Úvodní kapitola pojednává o institutu manželství, legální definici manželství, účelu manželství a vývoji související právní úpravy.

Druhá kapitola se zabývá způsobilostí uzavřít manželství a jednotlivými zákonnými překážkami, jež uzavření manželství brání. Pozornost je zde věnována rovněž ustálené judikatuře, jež je použitelná i za účinnosti nového občanského zákoníku.

Třetí kapitola pojednává o samotném okamžiku vzniku manželství a průběhu sňatečného obřadu. Zde se zabývám především formálními náležitostmi obřadu, zákonnými požadavky na svědky, situacemi při níž je nutná přítomnost tlumočníka apod. Věnuji se též prohlášením, které snoubenci při sňatečném obřadu činí, včetně prohlášení o přijetí manželů po uzavření manželství.

Čtvrtá kapitola se zabývá přípustnými formami uzavření manželství v České republice. Rozebírá náležitosti občanského i církevního sňatku, rozdíly mezi nimi i jejich vzájemný vztah. Dále se zde věnuji předodдавkovému řízení, které je vedené matričním úřadem a požadavkům, jež jsou kladeny na osoby oodávající.

Pátá kapitola pojednává o zvláštních způsobech uzavírání manželství, tj. uzavření manželství v přímém ohrožení života snoubence a uzavření manželství zástupcem. Podstatná část této kapitoly je věnována uzavření manželství s mezinárodním prvkem, tedy manželství, které uzavře občan České republiky s cizím státním příslušníkem nebo nebo čeští občané v zahraničí.

V poslední kapitole se věnuji právní úpravě zdánlivosti manželství a případům neplatnosti manželství. Kapitola srovnává právní názory předních českých rodinněprávních teoretiků a odkazuje na související ustálenou judikaturu.

Informace jsem čerpala z knih doporučených vedoucím diplomové práce a z knih a článků, které jsem vyhledala v knihovně Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, dále přes vyhledávač Národní knihovny v Praze a Knihovny České národní banky. Také jsem hojně využívala právnických systémů ASPI a beck-online.cz k vyhledávání právních předpisů a vztahující se judikatuře. Dále jsem také využívala různé webové stránky s rodinněprávní tematikou.

V případě uvádění záznamů v seznamu literatury a průběžných citací v textu bylo postupováno podle citační normy ČSN ISO 690 a pravidel výjimek platných pro potřeby Univerzity Karlovy v Praze, včetně pokynu děkana Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kterým se upravuje formální úprava vysokoškolských a kvalifikačních prací zpracovaných na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

1 Pojem a účel manželství

Dne 1.1.2014 nabyl účinnosti NOZ, který zrušil ZoR a tím inkorporoval rodinné právo přímo do občanského zákoníku. Nově se tedy stává úprava manželství a dalších rodinně - právních institutů součástí rozsáhlé nové úpravy občanského práva. Novou úpravu nalezneme ve druhé části NOZ, konkrétně jsou to ustanovení § 655 až §975.

Kdybychom srovnali již neúčinný ZoR se současným NOZ, je současná úprava manželství téměř beze změn, a změny, které nalezneme jsou buď v zásadě pouze formulační, nebo se jedná o instituty, která zde již historicky v minulosti upraveny byly a tudíž dochází k jejich návratu. Jde tedy o úpravu, která vykazuje vysoký stupeň kontinuity s úpravou účinnou do 31.12.2013. Na rozdíl od velké většiny právní úpravy NOZ, která je vnímána v právu věcném, závazkovém a dědickém jako velký zásah plný odlišných ustanovení oproti Obč. Z, by tedy ustanovení týkající se manželství neměla způsobit zásadní změny.¹ O tomto názoru je možné pochybovat ohledně úpravy týkající se dalších institutů rodinného práva.

To, že se po 1.1.2014 stala úprava rodinného práva součástí občanského zákoníku, navazuje na historickou úpravu, která byla přetnuta v roce 1949 přijetím zákona č. 265/ 1949 Sb., o právu rodinném. Toto vyčlenění rodinně – právní úpravy bylo inspirováno sovětským Ruskem, které takto oddělilo rodinné právo již v roce 1917 a postupně ho následovaly všechny státy sovětského bloku. Toto byl také typický rozdíl mezi státy západní Evropy a východním blokem, protože státy západní Evropy mají úpravu rodinného práva inkorporovanou do občanských zákoníků.²

Manželství je institutem rodinného práva, který je stále nejrozšířenější formou partnerského soužití na světě. V České republice od 90. let 20. století velmi stoupl počet nesezdaných párů. Soužití takového charakteru se stalo fenoménem porevoluční doby, protože se odsouvá rodičovství do vyššího věku, hlavně z důvodu

¹ Šínová R., Šmíd O., Juráš M. a kol., *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: Rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. S. 20.

² ELIÁŠ, Karel et al. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. S. 162.

možnosti studia, budování kariéry, cestování, práce nebo stáží v zahraničí. Mnoho nesezdaných párů vychovává děti, někteří nechtějí sňatek uzavřít, protože na svou lásku nepotřebují “papír”, někteří si již manželstvím prošli a do stejného dobrodružství se již pouštět nechtějí, ať již kvůli dětem z předešlého manželství nebo z důvodu vlastnictví majetku.

Uzavření manželství ale není pouze formální záležitostí, právo mu přisuzuje velké množství ochrany, ať se jedná o domněnky otcovství, vyživovací povinnost vůči manželovi a dětem nebo vypořádání majetkových vztahů mezi manželi. Soužití nesezdaných párů NOZ blíže neupravuje, určitou právní úpravu nalezneme v normách veřejného práva, kde se takovým párům přiřítají určitá oprávnění například v oblasti sociálního zabezpečení nebo v trestním právu.³ V právní terminologii nazýváme nesezdaná soužití jako faktické manželství, konkubinát či vztah mezi druhem a družkou. Jedná se o “*vztah mezi mužem a ženou, kteří nejsou manželi, avšak žijí spolu a společně uhrazují své potřeby.*”⁴

Dalším poměrně novým typem soužití je registrované partnerství, které u nás upravuje zákon č. 115/2006 Sb, o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Registrované partnerství je v České republice kodifikováno pro páry stejného pohlaví. Přestože se jedná o statusové věci, nebyla právní úprava včleněna do NOZ, i když tak ve svých Principech navrhovali Eliáš a Zuklínová učinit.⁵ Některé státy umožňují uzavřít registrované partnerství i osobám opačného pohlaví, například Nizozemí, dále některé země umožňují uzavřít manželství dvěma osobám stejného pohlaví, jak je tomu například v Nizozemí nebo ve Francii.⁶ Pokud osoby uzavřou registrované partnerství, nemohou již uzavřít sňatek a naopak. Jedná se o zákonnou překážku uzavření manželství.⁷

³ HRUŠÁKOVÁ In *Pocita Sentě Radvanové*, S. 209 – 212.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. S. 44.

⁵ TELEČ, Ivo. Karel ELIÁŠ - Michaela ZUKLÍNOVÁ: *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. In *Právník*, Praha: Academia, 2002, roč. 141, č. 8, S. 906-908.

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 4.

⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 44.

Právní úprava nesezdaných párů nebo registrovaného partnerství není předmětem této práce, nadále se budu věnovat úpravě manželství jako takového v NOZ a souvisejících právních předpisech.

Právo uzavřít manželství je zakotveno v čl. 12 EÚLP. Legální definici manželství přináší až velká novela č. 91/1998 Sb. do českého právního řádu. Do té doby zákon manželství nedefinoval a právní úprava začínala ustavením o vzniku manželství. Definice manželství dle § 1 ZOR zněla *“Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.”*

Manželství je definováno v § 655 odst. 1 NOZ jako *“trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon.”*⁸

Toto ustanovení NOZ je kogentní, protože se jedná o statusový poměr, viz § 1 odst. 2 NOZ. Z legální definice manželství vyplývá, že se jedná o dobrovolný, monogamní svazek dvou osob opačného pohlaví, hlavním znakem je trvalost manželství.⁹

Manželství je třeba chápat také jako svazek trvalý. Tímto se odlišuje od krátkodobých vztahů a možná právě kvůli tomuto znaku se počty uzavíraných manželství v porevolučních dobách snižují. Trvalost svazku samozřejmě není míněna jako svazek „na doživotí“, i když je taková představa manželství primární. Z tohoto důvodu počítá NOZ také s jiným možným způsobem zániku manželství než je smrt jednoho z manželů, a to s rozvodem manželství.¹⁰

Manželství může vzniknout pouze způsobem, který stanoví zákon. V České republice jej můžeme uzavřít církevní nebo civilní formou. Podrobně se způsobu uzavření manželství věnuji v následujících kapitolách.

⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 43.

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 4.

Jako hlavní účel manželství zákon určuje v § 655 odst.2 NOZ jako “...založení rodiny, řádnou výchovu dětí a vzájemnou podporu a pomoc.”¹¹ Z důvodové zprávy k NOZ vyplývá, že klíčovým účelem manželství je vytvoření pevného a stabilního svazku, ve kterém bude možno plodit a vychovávat děti. Dalším motivem, který vede muže a ženu k uzavření manželství je především pomoc jak v oblasti ekonomické, psychologické, sociální nebo se snaží uzavřít sňatek ze zdravotního důvodu.¹²

Některá manželství jsou uzavírána snoubenci, kteří jsou ve vyšším věku, tam již ani není možné spatřovat jako hlavní účel manželství plození dětí. Ani v případě stále narůstající neplodnosti mužů a žen, není možné vyžadovat od manželů založení rodiny a řádnou výchovu dětí. V každém věku se ale od manželství očekává vzájemná podpora a pomoc v rodině. Tato dikce zákona byla vtělena do legální definice manželství až v NOZ.¹³

Vzájemná podpora a pomoc mezi manželi je zmíněna v účelu manželství nejen proto, že člověk tuto funkci manželství bere jako všeobecně známou skutečnost, ale že je nutné takové ustanovení v zákoně mít, aby si manželé důležitost takového rodinného zázemí plně uvědomovali. Z hlediska důležitosti tento účel manželství přechází plození dětí a jejich řádnou výchovu.¹⁴

¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. § 655 odst. 2.

¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 6.

¹³ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 4.

¹⁴ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 14.

2 Překážky uzavření manželství

Způsobilost uzavřít manželství závisí na existenci zákonných překážek (*lat. impedimenta matrimonii*), které nalezneme v § 672 až §676 NOZ. V zásadě může uzavřít sňatek každý, pokud jde o muže a ženu a nebrání tomu zákonná překážka.¹⁵ Zkoumáním zákonných překážek se zabývá tzv. předdodavkové řízení, které se provádí před matričním úřadem. O předdodavkovém řízení pojednává kapitola 4, nazvaná Formy sňatečného obřadu.

Z důvodové zprávy k NOZ vyplývá, že se chce současná právní úprava § 671 přiblížit právní úpravě, která je běžná v západních státech. Do pojmu zákonné překážky můžeme zařadit nedostatek věku, nedostatek svéprávnosti, dříve uzavřené a trvající manželství, uzavření registrovaného partnerství, příbuzenství, svěření do péče, poručenství a pěstounství. Do zákonných překážek uzavření manželství nepatří formální nedostatky formy sňatečného obřadu.¹⁶

Manželství dle ust. § 672 NOZ nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný. Na rozdíl od předchozí právní úpravy musí být obě podmínky, tedy nezletilost a nesvéprávnost splněny kumulativně. Ustanovení tak reaguje na novou právní úpravu svéprávnosti v NOZ, jež umožňuje, aby soud přiznal svéprávnost nezletilému, který dosáhl věku šestnácti let. Z uvedeného implicitně vyplývá, že osoba mladší šestnácti let nemůže manželství vůbec uzavřít a ani soud nemůže osobě mladší šestnácti let uzavření manželství povolit.

Uzavření manželství nezletilému před dovršením zletilosti soudem povolí pouze výjimečně, dovršil-li nezletilý šestnácti let věku, dosud mu nebyla přiznána svéprávnost a jsou-li pro to dány důležité důvody.

K důvodům povolení uzavření manželství judikatura uvádí: *„Zákon sám blíže neurčuje, které důvody lze považovat za tak závažné, že mohou odůvodnit výjimečné rozhodnutí, jakým je povolení uzavřít manželství nezletilci staršímu šestnácti let.*

¹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. §671.

¹⁶ *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Půjde o takové důvody, které mají nejen význam z hlediska osobních zájmů snoubenců, ale odpovídají také zájmům společnosti. Především musí být u snoubenců zjištěny takové vlastnosti, které opravňují k předpokladu, že založené manželství bude harmonické, pevné a trvalé (§ 1 zák. o rod.). Snoubenci musí svou tělesnou i duševní vyspělostí, svým dosavadním životem, povahovými vlastnostmi a poměrem k práci dávat záruku, že jejich manželství bude plnit své společenské poslání.“¹⁷

Soudy by při zvažování, zda zde je dán důležitý důvod pro povolení uzavření manželství, měly případ posuzovat ze všech výše uvedených hledisek. Přihlédnout mohou například k tomu, jaké jsou výdělečné poměry snoubenců, zda druhý ze snoubenců již dříve neuzavřel manželství, které skončilo rozvodem, jak dlouho trvá vztah mezi snoubenci apod. Naopak, jednotlivá hlediska sama o sobě nejsou dostatečným důvodem pro povolení uzavření manželství, byť by takovým hlediskem bylo například těhotenství snoubenky. Stejně soud návrh na povolení uzavření manželství zpravidla zamítne, bude-li jako důvod uvádět pouze citový vztah mezi snoubenci. Soudy v minulosti dále zamítly návrhy na povolení uzavření manželství například z následujících důvodů.

Okresní soud v Jičíně návrh zamítl pro nedostatek záruky odpovědného přístupu snoubenců k manželství. Oba ze snoubenců dle soudu měli špatný poměr k práci a byli již trestáni. Snoubenec navrhovatelky se rovněž pokusil o sebevraždu a léčil se v psychiatrické léčebně.¹⁸ Okresní soud v Uherském Hradišti zamítl návrh, který navrhovatelka odůvodňovala pouze tím, že chce mít svatbu v jeden den se zletilou sestrou svého snoubence.¹⁹ Okresní soud v Tachově zamítl návrh poté, co bylo zjištěno, že navrhovatelka, která žila se snoubencem ve společné domácnosti, a měli spolu dítě, se pro hrubé chování snoubence (několikrát již trestaného) vrátila

¹⁷ Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

¹⁸ Rozsudek Okresního soudu v Jičíně sp. zn. Nc 696/75, prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

¹⁹ Rozsudek Okresního soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 7 Nc 674/74 prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

k rodičům.²⁰ Ani Okresní soud v České Lípě návrhu nevyhověl, když zjistil, že navrhovatelka je lehkomyšlná, snoubenec byl třikrát trestán a ovdovělá matka navrhovatelky se sňatkem nesouhlasí.²¹

V odborné literatuře je možno narazit na otázku, zda je možné, aby soud povolil uzavření manželství za situace, kdy jsou oba ze snoubenců nezletilí a nesvéprávní, když ust. § 672 NOZ hovoří o snoubenci v jednotném čísle.²² Zde mám za to, že povolení uzavření manželství takovými osobami je možné, pokud soud dojde ve vztahu ke každému ze snoubenců k tomu závěru, že zde je dán důležitý důvod pro povolení uzavření manželství.

Naopak zpětné přiznání svéprávnosti za účelem konvalidace manželství není možné. Z ust. § 30 NOZ vyplývá, že se dovršením zletilosti nabývá plná svéprávnost. Ta se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.

Manželství dále nemůže uzavřít osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena. Dle ust. § 56 NOZ lze omezit svéprávnost pouze rozhodnutím soudu, a to pouze v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat. Soud dle ust. § 57 odst. 2 NOZ vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil. Z uvedeného vyplývá, že pokud není svéprávnost člověka omezena ve sňatečné sféře, může taková osoba bez dalšího manželství uzavřít.

Oproti předchozí právní úpravě tak v oblasti svéprávnosti, respektive způsobilosti k právním úkonům, došlo k obsahovým změnám – na rozdíl od § 14 odst. 2 ZOR, dle něhož osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, mohla uzavřít manželství jen s povolením soudu, dle účinné právní úpravy, pokud není osoba

²⁰ Rozsudek Okresního soudu v Tachově sp. zn. Nc 1166/75, prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

²¹ Rozsudek Okresního soudu v České Lípě sp. zn. 8 Nc 1057/75, prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 41.

svéprávnost omezena právě ve sňatečné sféře, může taková osoba uzavírat manželství bez dalšího.

Třetí překážka uzavření manželství navazuje na historické tradice a křesťanské principy, když zakotvuje princip monogamie, jako základní princip rodinného práva. Ustanovení § 674 NOZ stanoví, že manželství nemůže být uzavřeno osobou, jejíž jiné manželství, registrované partnerství a (od účinnosti NOZ) rovněž jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí stále trvá.²³ U „obdobných svazků uzavřených v zahraničí“ přitom není významné, zda tyto byly uzavřeny mezi osobami různého nebo stejného pohlaví, či jak byly svazky v zahraniční právní úpravě nazvány. Důvodová zpráva k tomu uvádí: „*Tím [obdobným svazkem uzavřeným v zahraničí – pozn. autora] je např. občanský pakt solidarity (Pacte civile de solidarité, PACS), který je formou partnerského svazku ve Francii a který mohou uzavřít jak osoby stejného pohlaví, tak i dvojice různého pohlaví, zejména za účelem úpravy majetkových poměrů mezi nimi.*“²⁴

Překážkou uzavření manželství je rovněž existence příbuzenství. Zákon taxativně vymezuje konkrétní příbuzenské vztahy, jež představují takovou překážku. Jedná se o vztah předků a potomků a vztah mezi sourozenci, tzv. plnorodé I plnorodé, přičemž se nerozlišuje, je-li příbuzenství založeno pokrevním poutem nebo osvojením.

Zákon dále nepřipouští uzavření manželství mezi poručníkem a poručencem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem. Jedná o překážku, jež předchází právní úprava neobsahovala.

O důsledcích uzavření manželství, resp. právního jednání směřujícího k uzavření manželství, navzdory existenci některé z výše jmenované překážky pojednává kapitola 6, nazvaná Zdanlivé manželství a neplatnost manželství.

²³ Veřejný zájem na ochraně monogamně založeném svazku se projevuje rovněž v trestněprávní rovině, když dle ust. § 194 TZ, považuje za trestný čin uzavření manželství za trvání jiného manželství. TZ zde zcela nekopíruje úpravu občanskoprávní, když výslovně hovoří pouze o manželství, nikoli též o jiných svazcích. Trestní právo přitom vychází z principu, že za trestný čin je možno považovat jen takový čin, jež za takový označuje zákon. V případě jiných svazků, než uzavřeného manželství, proto ust. § 194 TZ analogicky použít nelze.

²⁴ *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

3 Vznik manželství a průběh sňatečného obřadu

NOZ přináší nové znění ustanovení o tom, kdy manželství vzniká. Z § 656 odst. 1 NOZ vyplývá, že “Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.” Hlavní změna oproti znění ZoR spočívá v rozšíření možností, jakým způsobem mohou snoubenci svoji vůli, o tom, že spolu chtějí vstoupit do manželství, projevit. Tato úprava je obecnější oproti dřívější úpravě, která spojovala vznik manželství se svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy.

Je pravidlem, že se oddávající táže nejprve nevěsty, zda dobrovolně vstupuje do manželství se zde přítomným ženichem a po její kladné odpovědi se oddávající táže na to samé ženicha. Jeho souhlasem manželství vznikne a oddávající ho prohlásí za platně uzavřené. Projevem vůle druhého snoubence, že chce vstoupit do manželství se stává právní jednání perfektním a to je přesně ten okamžik, kterým manželství vzniká. Pokud by nastala situace, že by jeden ze snoubenců odpověděl na jeho otázku záporně, oddávající by tutéž otázku zopakoval ještě jednou. Pokud by se ani nyní snoubenec neprojevil vůli, že chce do manželství vstoupit, oddávající by sňatečný obřad ukončil.²⁵

Není nezbytné spojovat vznik manželství se slovem “ANO”, může jít o jakékoli vyjádření vůle snoubenců, že spolu chtějí sňatek uzavřít. Podle nynější úpravy je tedy možné uzavřít sňatek i jiným způsobem, než to stanovovala dřívější díkce zákona. Sňatečnou vůli je možné vyjádřit i jinak než slovně, typicky se může jednat o slib, který si snoubenci dají před oddávajím či slavnostní rituál konkrétní církve, která sňatek provádí.²⁶

Znění § 656 NOZ vychází hlavně z čl. 1 odst. 1 Vyhlášky ministra zahraničních věcí o úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, který stanoví, že platně lze uzavřít sňatek úplným a svobodným souhlasem obou stran, za účasti oddávajícího a dvou svědků. Takový

²⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 96-97.

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 15.

projev vůle musí být svobodný, úplný a souhlasný, lat. liber ac plenus consensus. Termín úplný se vykládá z anglického slova full, které se vykládá jako úplný, daný, bezvadný, perfektní.²⁷

Důležité je toto ustanovení také pro osobu snoubence, který je němý, neslyšící nebo není občanem České republiky a neumí česky. V těchto situacích je tudíž nová úprava pro tyto případy vstřícnější. V § 39 Matr. Z. určuje předpis těmto osobám povinnost mít při sňatku přítomného tlumočnicka.²⁸

Tlumočnicka si snoubenci zařizují sami a na vlastní náklady. Jde o tlumočnicka, který je jmenován ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu. Pokud se nejedná o takového tlumočnicka, musí složit slib do rukou matrikáře dle požadavků zákona o znalcích a tlumočnicích. Bez přítomnosti tlumočnicka ve výše uvedených případech nelze sňatek uzavřít.²⁹ Zajímavá situace by hypoteticky nastala, pokud by snoubencem byla osoba němá, neslyšící, nebo osoba, která nerozumí česky, a nebyl by přítomen tlumočnick. V takovém případě je povinností oddávajícího a matrikáře, aby sňatek odmítl provést. Pokud by přeci jen sňatek proveden byl, byl by za to matrikář sancionován pracovněprávně.³⁰

Ze zákona jsou sňatku přítomni dva svědci. Obligatornost tohoto požadavku spadá až do let 1545 - 1563, kdy se uskutečnil Tridentský koncil. Ten zavedl také povinné vyměňování prstýnků. Bližší požadavky na svědky zákon neurčuje. Pro funkci svědka je ale nutné, aby se jednalo o osoby zletilé a svéprávné.³¹ Pokud by se opět jednalo o osoby němé, neslyšící nebo nemluvící česky, byla by nutná přítomnost tlumočnicka. Svědky si snoubenci vybírají sami, zpravidla jde o členy rodiny nebo blízké přátele snoubenců.³² Svědkem může být i náhodný kolemjdoucí. Svědci

²⁷ *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

²⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 86-87.

²⁹ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 39.

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 8.

³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 50.

³² HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 9.

podepisují protokol o uzavření manželství. Jména a identifikační údaje svědků zapisuje matriční úřad do knihy manželství, v oddacím listu nejsou svědci zmíněni.

Další požadavek na formu sňatku je veřejnost a slavnostnost obřadu. Slavnostní forma je hlavně na oddávajícím, který by jí svým vystupováním před snoubenci měl dostatečně zajistit. Vytvoření slavnostní atmosféry při sňatečném obřadu je také důležité proto, aby si přítomní snoubenci i svatebčané uvědomili závažnost svého rozhodnutí. Veřejnost je třeba chápat jako důležitý znak obřadu, hlavně z důvodu uzavírání tajných sňatků, lat. *matrimonium clandestinum*, to dříve znalo kanonické právo.³³ Veřejnost je zajištěna už i jen přítomností dvou svědků a oddávajícího, popřípadě matrikáře. Nebývá v dnešní době nezvyklé, že jsou sňatky uzavírány na speciálních místech, jako je uzavření manželství při letu balonem, pod vodou, ale i na zahradě rodinného domu, kam běžná veřejnost nemá přístup.

Před sňatečným projevem vůle snoubenci musí prohlásit několik skutečností. Existence zákonných překážek, které by znemožnily manželství uzavřít, by se zjistila již při předsňatečném řízení, kterým musí snoubenci projít ještě před uzavřením manželství na matričním úřadu. O předsňatečném řízení více v kapitole o formách sňatečného obřadu. Tato vedlejší prohlášení nezpůsobují neplatnost ani zdánlivost manželství.³⁴

Nejdůležitějším prohlášením, které snoubenci konají, je prohlášení o příjmení manželů a společných dětí. Toto prohlášení je již součástí předdávkového řízení, při církevním sňatku již toto prohlášení nemusí být součástí obřadu, v civilním obřadu se prohlašuje při sňatečném obřadu. Z § 660 NOZ vyplývá, že pro snoubence existují tři možnosti, jak určit příjmení, které budou po vzniku manželství užívat.

Nejčastěji si snoubenci určí, že příjmení jednoho z nich se po uzavření sňatku bude používat jako společné příjmení. Typicky se společným příjmením stane příjmení muže.

³³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 87.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 48.

Druhou variantou je, že si každý ponechá své dosavadní příjmení. Pokud si zvolí tuto možnost, musí zároveň určit, které příjmení budou užívat jejich děti. Všechny děti budou mít určené stejné příjmení. Tato právní úprava je kogentní, neboť se jedná o statusový poměr dle § 1 odst. 2 NOZ. Určuje se varianta příjmení jak pro ještě nenarozené děti, tak i pro společné nezletilé děti, které už snoubenci v době uzavření manželství mají. Na děti, které nemají společné, se tato dohoda nevztahuje. Také se může stát, že ve chvíli, kdy manželé už budou mít děti, jeden z manželů se nebude chtít jmenovat jinak, než zbytek rodiny. I následně mohou manželé před orgánem veřejné moci prohlásit, že chtějí užívat společné příjmení.³⁵

Třetím, a nejkomplicovanějším případem je situace, kdy si určí jako příjmení jednoho snoubence jako příjmení společné a druhý snoubenec, jehož příjmení se jako společné příjmení nepoužije, připojí na druhé místo své dosavadní příjmení. § 662 NOZ výslovně zakazuje použití této možnosti, pokud snoubenec, který už zdvojené příjmení má, připojil další příjmení. Může pak jako připojované příjmení zvolit jen první příjmení.

V České republice se tvoří příjmení ženy pomocí tzv. přechýlení. V § 69 Matr. Z., se odkazuje na tvorbu příjmení na pravidla českého pravopisu. V dnešní době uzavírá velké množství občanů České republiky manželství s občanem cizího státu. Pak nastává komplikace s tvořením příjmení, protože v zahraničí se přechýlená varianta příjmení neužívá. Žena tudíž může požádat, aby se do matriční knihy uvedlo její jméno v mužském tvaru. To však pouze za předpokladu, že jde o snoubenku, která je cizinkou, nebo o občanku České republiky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v zahraničí, dále v situaci, kdy druhým snoubencem je cizinec a nakonec případ, kdy jde o snoubence, který má jiné než české občanství. Žena, která má své jméno v mužském tvaru, může u kteréhokoli matričního úřadu požádat o jeho přechýlení. Takové právo má i dítě, kterému byla zvolena nepřechýlená forma, pouze s tím

³⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 99.

rozdílem, že v případě, kdy je dítěti více než 15 let, musí k žádosti připojit jeho souhlas.³⁶

Mezi další prohlášení, které snoubenci činí před projevem sňatečné vůle řadíme prohlášení, že uzavření sňatku nebrání zákonné překážky, dále prohlášení o tom, že *“navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.”*³⁷ Tato prohlášení mají spíše morální charakter, snoubenci by navzájem měli být informováni o druhém snoubenci v těchto závažných věcech.

Po uzavření sňatku se podepisuje protokol o uzavření manželství, který obsahuje zákonem stanovené údaje, které uvádí § 40 Matr. Z. Protokol podepisují manželé, svědci a oddávající, dále zmocněnec, když se jedná o sňatek uzavřený zástupcem, tlumočnick, pokud musí být při sňatku přítomen a také matrikář, pokud se mnaželství uzavírá občanským sňatkem.

Evidenci uzavřeného manželství vede matriční úřad podle místa, v jehož obvodu se konal sňatečný obřad. Matriční úřad sňatek zamatrikuje do knihy manželství, kterou vede v listinné i elektronické podobě od poloviny roku 2006. Údaje se zapisují na základě protokolu o uzavření manželství, který se vyplňuje a podepisuje při uzavírání sňatku. Do knihy manželství se dle § 20 Matr. Z. zapisují identifikační údaje novomanželů, den, měsíc, rok a místo uzavření sňatku, identifikační údaje rodičů manželů a dále dohody, které jsou obsahem prohlášení, které uvádí snoubenci po sňatku. Především se jedná o dohodu o příjmení, které budou manželé užívat. Dále se zapisují identifikační údaje svědků, datum zápisu a podpis matrikáře.

Matriční úřad na základě zamatrikování sňatku do knihy manželství vydá manželům oddací list. V případě, že se uzavření manželství zapisuje do zvláštní matriky (viz další kapitoly této práce), vydává oddací list Úřad městské části Brno – střed. Zápis do knihy manželství má pouze evidenční význam.

³⁶ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. §69-§69b.

³⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. §665.

4 Formy sňatečného obřadu

Pojem sňatečný obřad zavádí nová úprava občanského zákoníku pro občanský i církevní sňatek. V České republice umožňuje NOZ vstoupit do manželství uzavřením jednoho z těchto dvou typů sňatků.

Problematika možnosti uzavřít dva typy sňatku, které jsou navzájem rovnoprávné, byla také předmětem politické diskuse. Ve věcném záměru NOZ schváleném vládou v roce 2001 se vůbec nepočítalo s tím, že by měl po nabytí účinnosti NOZ církevní sňatek stejnou platnost jako sňatek civilní, ale nakonec bylo těsně před platností NOZ politicky rozhodnuto, že zůstane zachována úprava platná od roku 1992, kdy byly některé dále podrobně specifikované církevní sňatky postaveny na roveň sňatkům občanským. Tímto rozhodnutím způsobují oba typy uzavření sňatku stejné statusové změny ve veřejnoprávní i v soukromoprávní rovině.³⁸

4.1 Alternativní formy uzavření manželství

Dnes máme v České republice možnost uzavřít sňatek dvěma způsoby, buď církevní nebo občanskou formou. Nebylo tomu ale tak vždy. Církevní forma sňatku je formou původní, sňatek civilní byl do právních řádů včleněn až během posledních dvou století.

ABGB v roce 1811 ustanovoval jako obligatorní formu sňatek církevní. Oproti tomu obligatorní církevní sňatek byl na našem území poprvé zakotven v roce 1870. Tato forma manželství byla jedinou možnou volbou pro osoby, které se nehlásily k žádné státem uznané církvi. Po vzniku Československa se takzvanou manželskou novelou, tedy zákonem č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, zakotvily obě možnosti uzavření sňatku a to jak formou církevní, tak občanskou. Obě formy přetrvávaly v našem právním řádu po celou dobu první republiky a situace se změnila až v poválečném směřování naší země.

³⁸ *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 22. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

S nástupem komunismu se v roce 1948 změnil i pohled vládnoucí strany na institut manželství, zejména pak na formu, kterou je platně možné manželství uzavřít. Zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb. z roku 1949 následně zrušil církevní formu uzavření manželství a naopak zakotvil obligatorní civilní sňatek pro všechny občany. Takové zesvědštění svatebního obřadu vydrželo v našem právním řádu přes čtyřicet let, z důvodu, že úpravu z roku 1949 převzal i zákon o rodině z roku 1963.

Zajímavostí v této době bylo ustanovení §20 zákona č. 97/1963 Sb., zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, které upravovalo sňatky, které může československý občan uzavřít v zahraničí. Tento paragraf se vztahoval k právní zásadě *locus regit actum*, tzn. forma sňatku se řídí právem místa, kde se manželství uzavírá. Tuto zásadu až do 1. července 1992 omezoval druhý odstavec tohoto paragrafu, který stanovil, že platně může československý občan uzavřít sňatek pouze civilní formou. Takové manželství, které by československý občan uzavřel v cizině v jiné formě než civilní, by vůbec nevzniklo a jednalo by se tedy o *non matrimonium*. Výše zmíněný druhý odstavec §20 zákona č. 97/1963 Sb., zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, byl zrušen novelou č. 234/1992 Sb.

Touto novelou se začalo psát moderní pojetí alternativních forem uzavření manželství podle československého, později českého práva. Zakotvila se tak v právním řádu možnost uzavřít jak civilní, tak i církevní sňatek. Problematika sňatků byla podrobněji upravena v roce 1998, a to tzv. velkou novelou zákona o rodině. Ta přinesla například úpravu obligatorního předdávkového řízení i pro církevní sňatek, dále pak také vydávání osvědčení.³⁹

Nově nalezneme podrobnou úpravu problematiky alternativní formy sňatků v NOZ, přičemž z tohoto právního předpisu je zřejmá principiální kontinualita s předchozí právní úpravou.

Z pohledu zahraniční právní úpravy nalezneme první zakotvení občanského sňatku v Nizozemí. Ten byl zaveden v roce 1580, ovšem jen jako fakultativní forma pro

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. Velké komentáře. S. 11.

členy reformované církve. Mezi další země, kde bylo možné uzavřít civilní sňatek byla od roku 1653 Anglie, Skotsko a Irsko. Poprvé jako obligatorní forma uzavření manželství byl zaveden v roce 1787 ve Francii.

Alternativní forma sňatku je dnes zakotvena ve většině demokratických zemích světa. Najdeme ji ve všech padesáti zemích Spojených států amerických, Kanadě, Indii i zemích Commonwealthu, v Latinské Americe například v Kolumbii, Dominikánské republice, Brazílii nebo Chile. Dále je možné uzavřít jak civilní, tak církevní sňatek v osmnácti zemích Evropy. Patří k nim Velká Británie, Švédsko, Finsko, Dánsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Portugalsko, Španělsko, Itálie, Malta, Řecko, Kypr, Česká republika, Slovensko, Polsko a Chorvatsko. Ještě v dnešní době přetrvává hlavně v zemích napoleonsko-bismarckovské tradice forma obligatorního sňatku, tedy v zemích Beneluxu, Francii, Německu a v některých postkomunistických zemích.⁴⁰

4.1.1 Občanský sňatek

Nejrozšířenější formou uzavření manželství v České republice je občanský sňatek, nazývaný také sňatkem civilním. Občanský zákoník jej v § 657, odst. 1 definuje následovně: „*Projevili-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad v přítomnosti matrikáře, jedná se o občanský sňatek.*“

Z důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku vyplývá, že při přípravě nového kodexu občanského práva byl původně navrhován občanský sňatek jako jediný možný způsob uzavření manželství. Až v samém závěru příprav návrhu bylo politicky rozhodnuto, že bude zachována dvojitá forma uzavření manželství.⁴¹

Hlavním znakem občanského neboli civilního sňatku je osoba, která je oprávněna přijmout sňatečné prohlášení snoubenců. Tento typ sňatku se uskutečňuje před

⁴⁰ HORÁK In *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. S. 197, 207-208.

⁴¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 8.

orgánem veřejné moci, který je konkrétně určen předpisem nižší právní síly, především se jedná o Matr. Z. Nemusí se ovšem jednat pouze o zákon, takovéto oprávnění orgánu veřejné moci mu může být svěřeno také jakýmkoli předpisem, který je součástí českého právního řádu. Oddávajícím je v případě občanského sňatku přestavitel orgánu veřejné moci. Tomuto sňatku je také přítomen matrikář, tedy osoba, která je úředníkem matričního úřadu, v jehož správním obvodu se manželství uzavírá.

O osobě oddávajícího se dozvíme blíže z §11a odst. 1 Matr. Z. Z tohoto ustanovení vyplývá, že osobou oddávající může být starosta, místostarosta nebo pověřený člen zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městské části územně členěného statutárního města a to bezvýhradně, pokud jsou matričním úřadem a pouze pokud se jedná o správní obvod tohoto matričního úřadu. Pokud nejsou matričním úřadem, tak jsou to výše jmenované osoby pouze v případě, že má jeden ze snoubenců trvalý pobyt v jeho správním obvodu. Dalšími osobami, které mohou být oddávající osobou je primátor hlavního města Prahy, náměstek primátora hlavního města Prahy nebo pověřený člen zastupitelstva hlavního města Prahy, dále před primátorem statutárního města, náměstkem primátora statutárního města nebo pověřený člen zastupitelstva statutárního města. Tyto osoby jsou oprávněny oddávat pouze ve správním obvodu hlavního města Prahy nebo statutárního města. Oddávajícím rozumíme tu osobu, která jedná jménem orgánu veřejné moci.

Právní řád České republiky zná i další osoby, před kterými je možné občanský sňatek uzavřít. Jsou to případy, kdy se jedná o zvláštní typy sňatků. Například v případě uzavírání sňatku, kdy je život snoubence přímo ohrožen, či pokud se jedná o sňatek v cizině. O těchto typech sňatků více v následující kapitole, která se jim věnuje.

Zajímavá nesrovnalost vyplývá z důvodové zprávy k ustanovení §658 NOZ, kdy navrhovatelé ve znění konkrétní úpravy tohoto paragrafu prosazovali, aby obřad formou občanského sňatku bylo možné uzavřít před velkým množstvím úřadů, které mají být nalezeny ve zvláštním zákoně. Důvodová zpráva v tomto okamžiku hovoří o zákonu o obcích. Bohužel v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, není ohledně orgánu

veřejné moci oprávněném k vykonání civilního obřadu žádná právní úprava. Tímto tedy dovozujeme, že zákonodárce měl na mysli Matr. Z.

Orgán veřejné moci, tedy ten kdo provádí občanský sňatečný obřad a před kým se manželství uzavírá, je samozřejmě uveden v oddacím listu. Bohužel ani v zákoně Matr. Z. není výslovně uveden ten, kdo je považován za orgán veřejné moci. Pouze ze znění tohoto zákona dovozujeme, že orgánem veřejné moci je v tomto případě matriční úřad. Dovožujeme to ze skutečnosti, že matriční úřad je orgánem veřejné moci, který v případě uzavírání manželství působí jako státní orgán v přenesené působnosti. Výše jmenované osoby jako starosta, primátor či obec nebo obecní úřad nejsou orgánem veřejné moci v záležitosti vzniku manželství.⁴²

Matriční úřad vede knihu uzavření manželství podle § 3 Matr. Z. Příslušným matričním úřadem k zápisu o uzavření manželství je ten úřad, v jehož správním obvodu k uzavření sňatku došlo. I v dnešní době jsou vedeny zápisy do knih uzavření manželství rukopisně. Zároveň je veden zápis i pomocí výpočetní techniky. Tento zákon dále také řeší případ, kdy vznikne rozpor mezi rukopisným zápisem a elektronickou verzí. V takovém případě se má za to, že platí ten rukopisný.⁴³

Do knihy manželství se zapisují údaje určené § 20 Matr. Z. Jedná se především o identifikační údaje muže a ženy, kteří spolu uzavřeli sňatek, datum a místo uskutečnění obřadu, identifikační údaje rodičů manželského páru a dohoda o společném příjmení. Pokud si manželé ponechají svá příjmení, tak se zapisuje také dohoda o příjmení dětí, a to jak v ženském, tak v mužském rodu. Dalšími důležitými informacemi jsou identifikační údaje svědků. Nakonec se připojí datum zápisu a podpis matrikáře. Při uzavírání sňatku se podepisuje tzv. protokol o uzavření manželství, na základě kterého se následný zápis do knihy manželství provádí.

Matrikářem rozumíme občana, který je zaměstnancem obce nebo městské části. Tato osoba musí splnit požadavky, které určuje §9 Matr. Z. Musí prokázat odborné

⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 89-90.

⁴³ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. §6.

znalosti a to buď složením zkoušky u krajského úřadu nebo zkoušky zvláštní odborné způsobilosti na úseku matrik a státního občanství podle zvláštního zákona.

Co se týče sňatečného místa v případě civilního sňatku, může matriční úřad povolit na základě žádosti snoubenců obřad na kterémkoli vhodném místě, které se nachází ve správním obvodu matričního úřadu. Mělo by se jednat o místo obvyklé ke konání obřadů, ovšem v dnešní době známe obřady i z výjimečných míst. Stále častěji se konají svatby mimo slavnostní síně a přesouvají se na zámky, do zámeckých zahrad, parků, na louky v lese, ale i na tak zvláštní místa, jako je letadlo, balon, rozhledna či sňatky pod vodou. Matriční úřad v zásadě povolí kterékoli sňatečné místo, pouze se snaží o zachování důstojnosti a slavnostnosti obřadu.

Před samotným úřadem jsou snoubenci povinni absolvovat tzv. předdodavkové nebo také předšatečné řízení. Smyslem takového řízení je zjištění základních údajů orgánu veřejné moci, zda snoubenci mohou být oddáni. Toto předdodavkové řízení je obligatorní pro občanský i pro církevní sňatek. Provádí ho matriční úřad, který se nachází ve správním obvodu místa, kde si přejí být snoubenci oddáni.

Předdodavkové řízení začíná vyplněním tzv. dotazníku k uzavření manželství, který snoubenci podávají na příslušný úřad, konkrétně se jedná o matriční úřad, který bude sňatečný obřad provádět. Tiskopis tohoto dotazníku je k dispozici buď v tištěné podobě a k vyzvednutí na úřadě, nebo je možné si ho stáhnout v elektronické podobě z webových stránek Ministerstva vnitra, také se jedná o vzor č. 16 v příloze č. 2 vyhlášky č. 207/2001 Sb., vyhlášky Ministerstva vnitra kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Tento dotazník slouží hlavně ke zjištění identifikačních údajů osob snoubenců, dále také určení místa sňatku, prohlášení o budoucím příjmení, prohlášení o tom, že snoubencům nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství. Snoubenci také musí stvrdit, že znají svůj zdravotní stav, zvažili úpravu budoucích majetkových vztahů, bydlení a hmotné zajištění rodiny.

Doklady, které musí snoubenci matričnímu úřadu předložit jsou uvedeny v §33 až §37 Matr. Z. Jedná se především o rodný list, doklad o státním občanství, výpis z evidence obyvatel o místě trvalého pobytu a výpis z evidence obyvatel o osobním

stavu. Dále pokud je snoubenec rozvedený, doloží i pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství. V případě, že předešlý manžel zemřel je nutné předložit jeho úmrtní list. Může také nastat situace, kdy se bude jednat o snoubence mladšího 18 let ale staršího 16 let, v takovém případě je zapotřebí doložit rozhodnutí soudu o povolení uzavřít manželství. Další doklady jsou předepsány pro snoubence cizince, o tom více v kapitole pojednávající o manželství s mezinárodním prvkem.

Matriční úřad může doložení výše uvedených dokladů prominout, pokud by jejich opatření znamenalo těžko překonatelnou překážku. To může být typicky cizinec se statutem uprchlíka nebo osoba, která žádá o azyl v České republice, nebo pokud je snoubenec přímo ohrožen na životě. V takových případech nahrazuje předložení požadovaných dokladů prohlášení, kde snoubenci stvrdí, že jim nejsou známy okolnosti, které by jejich manželství vylučovalo.

Výsledkem předoddavkového řízení je stanovení termínu sňatečného obřadu, na který mají snoubenci právní nárok, pokud předloží všechny požadované doklady a splní všechny zákonné podmínky pro uzavření manželství. Další možnost, kterou může toto řízení skončit je vydání osvědčení, které se vydává v případě, že snoubenci chtějí uzavřít církevní sňatek. Osvědčení, které vydá matriční úřad potvrzuje, že snoubenci splňují všechny zákonné požadavky, aby mohli uzavřít církevní sňatek.⁴⁴

4.1.2 Církevní sňatek

Druhou možností, jak se v České republice uzavírá manželství, je forma církevního sňatku. Podmínky dané ustanoveními občanského zákoníku pro občanský sňatek platí v zásadě i pro sňatek církevní. Dle §657 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, je církevní sňatek definován takto: „*Projeví-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem církve nebo náboženské*

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. S. 60-61.

společnosti oprávněné k tomu podle jiného právního předpisu (dále jen „oprávněná církev“), jedná se o církevní sňatek.“⁴⁵

Nejpodrobněji upravují církevní sňatek dva kodexy. Nejrozšířenějším je Codex Iuris Canonici, respektive Kodex kanonického práva účinný od 27. listopadu 1983, který upravuje manželství uzavíraná v západní části katolické církve.⁴⁶ Dalším pramenem je Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, tedy Kodex kánonů východních církví, účinný od 1. října 1991. Tento kodex upravuje uzavírání manželství ve všech jednadvaceti východních katolických církvích.⁴⁷

Oprávněná církev k uzavírání církevního sňatku, je na základě zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o církvích a náboženských společnostech“), jen taková církev nebo náboženská společnost, která je státem registrovaná. Mezi zvláštní oprávnění takových oprávněných církví patří dle § 7 odst. 1 písm. c) konání obřadů, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky. Takové právo může získat i církev nebo náboženská společnost, která nemusí mít svá vlastní pravidla církevního manželského práva. Dokonce ani přesto, že je oprávněná církev na základě výše uvedeného zákona oprávněna konat církevní sňatky, nemusí toho práva v praxi využívat.⁴⁸ Pokud jsou snoubenci oddáváni orgánem církve, která takové oprávnění nezískala, manželství nevznikne.

Z důvodové zprávy k zákonu o církvích a náboženských společnostech vyplývá, že tato zvláštní práva byla tímto zákonem zavedena jako novinka v právním řádu. Stát těmito zvláštními právy umožňuje církvím a náboženským společnostem působit i v takových oblastech veřejné sféry, do nichž běžně neumožňuje vstup všem právnickým osobám. Tato zvláštní práva jsou chápána jako nadstandardní, tedy nad rámec práva náboženské svobody garantované Listinou základních práv a svobod. Hlavním požadavkem na danou církev nebo náboženskou společnost, aby jim mohla

⁴⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁴⁶ TRETERA, Rajmund Jiří a Stanislav PŘIBYL. *Konfesní právo a církevní právo*. S. 115.

⁴⁷ TRETERA, Rajmund Jiří a Stanislav PŘIBYL. *Konfesní právo a církevní právo*. S. 287.

⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 10.

být tato práva udělena, je především jejich serióznost garantovaná hlavně delším působením a dále důležitým odborným zázemím pro konkrétní činnost.

Návrh na přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv může podat registrovaná církev nebo náboženská společnost, která splňuje následující podmínky. První podmínkou je, aby byla v době podání tohoto návrhu registrovanou církví nebo náboženskou společností po dobu deseti let. Druhou podmínkou je, aby zveřejňovala výroční zprávy o činnosti za kalendářní rok po dobu deseti let. Třetí podmínkou je dle § 11 odst. 1 písmene c) zákona o církvích a náboženských společnostech plnění závazků vůči státu a třetím osobám. Poslední podmínkou je bezúhonnost. Tento návrh podává statutární orgán registrované církve nebo náboženské společnosti.

Tato zvláštní práva mohou být také registrované církvi nebo náboženské společnosti odňata. Dle § 21 zákona o církvích a náboženských společnostech tak učiní ministerstvo v okamžiku významného porušení závazků či jejich opakovaného porušení vůči státu nebo třetím osobám. Další možností, kdy ministerstvo odejme zvláštní práva je pozbytí bezúhonnosti nebo na základě podnětu orgánu státní správy. Dříve byla zákonem umožněna ještě jedna možnost, kdy bylo možné zvláštní práva odejmout. Jednalo se o situaci, kdy by registrovaná církev či náboženská společnost nezveřejnila každoročně svou výroční zprávu. Nálezem Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2002 č. 4/2002 Sb., bylo toto ustanovení zrušeno z důvodu nerespektování principu proporcionality.⁴⁹ Ústavní soud zde navíc konstatoval, že samotné administrativní pochybení církve nebo náboženské společnosti by nemělo mít za následek nemožnost vykonávání těchto práv jednotlivými členy církve nebo náboženské společnosti.⁵⁰

Udělení zvláštních práv je nárokové, to znamená, že ministerstvo je dané registrované církvi nebo náboženské společnosti musí přiznat, pokud splní zákonem

⁴⁹ Ústavní soud, Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 [146/2002 USn.]. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

⁵⁰ PŘIBYL, Stanislav. *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.*, [Právník 7/2003, s. 711] In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C.H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

stanovené podmínky, o kterých jsem se zmínila výše. Udělení zvláštních práv nelze provést jakoukoli výjimkou či prominutím splnění všech podmínek.⁵¹

Nejčastěji je v České republice uzavíraný sňatek před Církví římskokatolickou, na druhém místě před Českobratrskou církví evangelickou. V menší míře jsou uzavírány sňatky před Církví československou husitskou, okrajově se uzavírá manželství před Jednotou bratrskou či před náboženskou společností Svědkové jehovovi.⁵²

Mezi oprávněné církve, které jsou určeny zákonem o církvích a náboženských společnostech řadíme Apoštolskou církev, Bratrskou jednotu baptistů, Církve adventistů sedmého dne, Církve bratrskou, Církve československou husitskou, Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů, Církve řeckokatolickou, Církve římskokatolickou, Českobratrskou církev evangelickou, Evangelickou církev augsburského vyznání v České republice, Evangelickou církev metodistickou, Federaci židovských obcí v České republice, Jednotu bratrskou, Křesťanské sbory, Luterskou evangelickou církev augsburského vyznání v České republice, Náboženskou společnost českých unitářů, Náboženskou společnost Svědkové Jehovovi, Novoapostolskou církev v České republice, Pravoslavnou církev v českých zemích, Slezskou církev evangelickou augsburského vyznání, Starokatolickou církev v České republice.⁵³

Pokud se jedná o orgán, který je způsobilý k provedení takového církevního sňatku, jde o osobu oprávněnou církví pověřenou. Taková povinnost vyplývá z § 658 odst. 2 NOZ. Zákon neupravuje jednotná pravidla církevního obřadu. Ta si stanovují jednotlivé oprávněné církve, které daný obřad celebrují.⁵⁴ S účastí matričního úředníka se při uzavírání církevního sňatku nepočítá především z toho důvodu, že

⁵¹ *Mkcr.cz: Zvláštní práva církví a náboženských společností*[online]. [cit. 22. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolocnosti/zvlastni-prava-cirvi/zvlastni-prava-cirvi-a-nabozenskych-spolocnosti-223918>>

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 52.

⁵³ Seznam církví a náboženských společností registrovaných u Ministerstva kultury České republiky je uveden v příloze zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 12.

oprávnění oddávat je oprávněné církvi státem pouze delegované, tudíž předsňatkové řízení vykonává i nadále orgán státu, tedy matriční úřad.⁵⁵ Místo uskutečnění sňatku formou církevního obřadu, je také ponechána na vnitřních předpisech církve dle § 663 odst. 2 NOZ. Ve srovnání s občanským sňatkem je místo uskutečnění církevního sňatku podřízeno vnitřním předpisům církve, respektive náboženské společnosti. Jedná se vždy o místo, které je předpisy církve, nebo náboženské společnosti určeno pro náboženské obřady, nebo náboženské úkony.⁵⁶ O konkrétním místě nerozhoduje orgán veřejné moci, který musí brát na zřetel vůli snoubenců v případě občanského sňatku, ale orgán oprávněné církve. Takový orgán není povinen vůli snoubenců vyhovět, ovšem bývá pravidlem, že se oddávající se snoubenci dohodne.⁵⁷

Snoubenci musí ještě před uzavřením manželství církevní formou projít tzv. předsňatkovým řízením. Taková povinnost vyplývá z § 666 NOZ, a má dokázat, že snoubenci splňují všechny požadavky, které jsou nutné pro uzavření platného manželství. Takového osvědčení dokládá splnění všech podmínek, které jsou nutné pro uzavření platného manželství. Splnění této povinnosti vlastně deklaruje, že je zachována rovnost mezi oběma formami sňatku.⁵⁸

Podrobnosti předsňatkového řízení jsou upraveny v Matr. Z. Nejprve vyplní žádost o uzavření manželství a žádost o vydání osvědčení k církevnímu sňatku a tyto listiny odevzdají na příslušný matriční úřad. Dále také předloží další nezbytné doklady. Jedná se o rodný list, doklad o státním občanství, potvrzení o trvalém pobytu, potvrzení o osobním stavu, případně pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství nebo úmrtní list zemřelého manžela. Součástí žádosti o uzavření manželství je též dohoda snoubenců o jejich společném budoucím příjmení a také příjmení jejich dětí. Po předložení těchto dokladů vydá příslušný matriční úřad osvědčení, které potvrzuje splnění všech zákonem stanovených požadavků pro

⁵⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 11.

⁵⁶ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Základy občanského práva*. S. 194.

⁵⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 22.

⁵⁸ JANKŮ, Martin. *Nové občanské právo v kostce: (stručný úvod)*. S. 112.

uzavření manželství.⁵⁹ Přičemž osvědčení nesmí být podle §666 odst. 1 NOZ, starší než šest měsíců a musí být předáno oddávajícímu ještě před sňatečným obřadem. V případě, že by manželství bylo uzavřeno až po uplynutí šesti měsíců od vydání takového osvědčení, nebo by bylo uzavřeno bez něj, jednalo by se o manželství zdánlivé, a tudíž by uzavření takového sňatku nevyvolávalo žádné právní následky.

Snoubenci musí dle §666 NOZ předložit oddávajícímu osvědčení, které vydává matriční úřad. Teoretiky stále ještě nedostatečně vyřešenou otázkou zůstává, zda toto osvědčení musí být opravdu fyzicky odevzdáno oddávajícímu, nebo zda postačuje právě jen existence takového osvědčení. Teorie se v současné chvíli přiklání k pouhému formálnímu nedostatku takového nepředložení osvědčení, ne procedurálnímu, a tudíž by pro existenci manželství neměl mít význam.⁶⁰

Povinností oddávajícího je také podle §666 odst. 2 NOZ do tří pracovních dnů od uzavření manželství doručit matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno, protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle jiného právního předpisu. Tato povinnost doručování protokolu o uzavření manželství matričnímu úřadu církvím nebo náboženským společnostem nebrání, aby si vedly vlastní evidenci.⁶¹

Oprávněná církev má také právo odmítnout uzavřít manželství, pokud snoubenci nesplňují další požadavky stanovené církevními předpisy. Mohou totiž vyžadovat, aby alespoň jeden ze snoubenců byl jejím členem nebo byl pokřtěn. Dále by měli absolvovat duchovní přípravu před uzavřením manželství formou docházení na sezení pořádaných takovou církví. Tato duchovní příprava naplňuje princip nerozlučitelnosti, na kterém je církevní sňatek postaven.⁶²

Například pro manželské právo římskokatolické jsou upravena pravidla konání církevních sňatků v Codexu Iuris Canonici, konkrétně v kánonech 1055 až 1165.

⁵⁹ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Manželství a rozvody: praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. S. 15.

⁶⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 28.

⁶¹ PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. S. 24.

⁶² PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. S. 29.

Takovéto sňatky jsou podle kánonu 1118 konány ve farním kostele, ovšem se souhlasem místního ordináře může být sňatečný obřad konán i v jiném kostele, kapli či jinak vhodném místě. Z důvodu vnitřními předpisy církve požadovaných pravidelných přípravných setkání, je třeba církevní sňatek konaný u římskokatolické církve domlouvat s předstihem několika měsíců. Tato přípravná setkání slouží hlavně k tomu, aby si snoubenci uvědomili závažnost a posvátnost kroku, který hodlají učinit.⁶³

4.1.3 Vztah občanského a církevního sňatku

V právních řádech řady zemí světa existuje možnost fakultativního církevního sňatku, nebo také může být zakotven obligatorní civilní sňatek. Pokud je možné uzavřít jak občanský, tak církevní sňatek, tak v takovém případě je zapotřebí určit, který z uskutečněných sňatků má být uzavřen jako první, aby mohl být uzavřen ještě druhý sňatek. Nejdůležitějším ukazatelem, který určuje možnost uzavření církevního a občanského sňatku, je pořadí, ve kterém jsou sňatky uzavírány, zda se jako první uzavírá sňatek civilní nebo církevní.

V České republice má forma občanského i církevního sňatku stejnou váhu. V současném znění § 670 NOZ je zachováno stejné znění, jako bylo v § 10 ZoR, tedy podle odstavce 1: „*Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky.*“ Druhý odstavec upravuje situaci, kdy je nejprve uzavřen sňatek církevní, a to následovně: „*Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek.*“ Tato pravidla navazují kontinuálně na předchozí právní úpravu, důvodová zpráva k NOZ přímo navrhuje zachování tehdejší úpravy.⁶⁴ Tato pravidla byla začleněna do §10 ZOR zákonem č. 91/1998 Sb.

Pro určení, který z uzavřených sňatků má právní účinky založení manželství použijeme pravidlo, že je to sňatek, který je uzavřen dříve. To znamená, že pokud je

⁶³ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 21.

⁶⁴ *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

uzavřen nejprve občanský sňatek, tak tímto aktem vznikne právoplatně manželství, následný církevní obřad se stává pouze slavnostním aktem, kterému nepřipisujeme žádné právní následky. Z tohoto vyplývá, že nelze konat dva stejné obřady, které by měly stejné právní následky.⁶⁵

Pokud se uzavírá sňatek formou církevního obřadu až jako druhý sňatek v pořadí, v takovém případě se nevyžaduje osvědčení o sňatečné způsobilosti, ani není zapotřebí doručovat protokol o uzavření manželství matričnímu úřadu.⁶⁶

Pokud ovšem snoubenci uzavřou církevní sňatek, není možné poté uzavřít sňatek občanský. Tím je určeno pravidlo, že pokud je uzavřeno manželství církevním sňatkem, již nelze absolvovat druhý obřad před orgánem veřejné moci.

Zajímavá otázka vyvstává, pokud by byly uzavřeny dva sňatky církevní. To by mohlo nastat v případě, že by byli snoubenci příslušníky různých církví či náboženských společností. V takovém případě má právní následky vzniku manželství sňatek, který je uzavřen opět jako první. Mohlo by se ovšem stát, že první sňatek by byl uzavřen před neregistrovanou církví či náboženskou společností, nebo takovou, která by neměla zvláštní práva, pak by tento obřad manželství nezaložil a jednalo by se zde o situaci manželství zdánlivého. Manželství by pak vzniklo sňatkem před registrovanou církví nebo náboženskou společností, která má zvláštní oprávnění dle § 7 odst. 1 písmena c) zákona o církvích a náboženských společnostech.⁶⁷

⁶⁵ PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. S. 29.

⁶⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 37.

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 37.

5 Zvláštní způsoby uzavírání manželství

Zákon též umožňuje uzavřít sňatek v některých nestandardních situacích. Jedná se především o sňatek v přímém ohrožení života snoubence nebo obou osob snoubenců, dále jde o uzavření sňatku zmocněncem. NOZ tyto mimořádné situace upravuje v §667 a §669.

V prvním případě se procedura spojená s uzavřením manželství zjednodušuje, aby mohlo být manželství v tak kritické situaci uzavřeno. Naproti tomu v případě uzavření sňatku zástupcem je zapotřebí splnit požadavky navíc, které tomuto případu zákon připisuje.

5.1 Sňatek v přímém ohrožení života snoubence (snoubenců)

Tento institut upravuje §667 NOZ a jde především o umožnění sňatku osobě či osobám, které se dostaly do přímého a zřejmého ohrožení života nebo hrozí, že pokud by měl být sňatek uzavřen klasicky se všemi zákonnými podmínkami, snoubenec by se sňatku nemusel dožít. Jedná se o tzv. *matrimonium in extremis temporibus*, nebo se také užívá latinský název *matrimonium in articulo mortis*.⁶⁸

Pokud se podíváme na historii tohoto institutu, jedná se o typický institut, který provází náš právní řád již v hluboké minulosti. Jeho úprava má podobný smysl, jako má omezení zákonných požadavků při sepisování závěti v ohrožení života.⁶⁹ Uzavřením tohoto sňatku ovšem vzniká plnohodnotné manželství a na základě tohoto sňatku nastávají všechny důsledky s uzavřením manželství spojené.⁷⁰

Právní úpravu institutu sňatku v přímém ohrožení života nalezneme již v § 86 obecného zákoníku občanského z roku 1811, taktéž v §5 v zákoně o právu rodinném z roku 1949. Také v zákoně o rodině z roku 1963 nalezneme jeho zakotvení v § 7,

⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 30.

⁶⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 30.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 31.

později se velkou novelou v roce 1998 upravil i sňatek v přímém ohrožení života, který je možné uzavřít v zahraničí.⁷¹

Zákon upravuje několik výhod, které v této situaci umožňují sňatek uzavřít s minimem povinností. Jedná se především o chybějící předodдавkové řízení. To není nutné absolvovat, dokonce není nutné ani v případě uzavření církevního sňatku. Zákon tedy nepožaduje předložení osvědčení o sňatečné způsobilosti, které je v běžném církevním sňatku požadováno. Není dokonce nutné předložit jak doklady prokazující totožnost, či doklady potřebné k uzavření manželství tak, jak jsou uvedeny v zákoně č. 301/2000 Sb. Vyplyývá to již ze zákona, konkrétně z § 667 odst. 2 NOZ, proto se zde nejedná o žádost o prominutí, nýbrž takové oprávnění vyplývá ex lege.⁷²

Dalším typickým znakem tohoto sňatku je neformálnost. Jedná se jak o neformálnost orgánu, který sňatek provede, tak o chybějící nutnost přítomnosti matrikáře. Je možné sňatek uzavřít před jakýmkoli orgánem veřejné moci, který má dle zákona působnost v oblasti uzavření manželství. Nemusí být dodržena ani místní příslušnost orgánu veřejné moci, dokonce nemusí jít ani o matriční úřad. V případě sňatku v ohrožení života uzavírají snoubenci manželství před *“starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města nebo úředníkem zařazeným do obecního úřadu.”*⁷³ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že je manželství možno uzavřít před jakýmkoli obecním úřadem a na jakémkoli místě.

Matr. Z. ve svém § 41 sice výslovně uvádí, že je nutné uvést platný úřední průkaz, kterým snoubenci prokázali svou totožnost. Pokud je to možné, ověří se totožnost z předloženého dokladu, pokud to možné není, je možné jí ověřit také pouze osobou, která totožnost snoubence ověří.⁷⁴ Existuje dokonce právní názor, který má za to, že ke ztotožnění osob snoubenců postačuje pouze osobní známost svědkům či

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 29.

⁷² HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 29.

⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 30.

⁷⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 30.

oddávajícímu.⁷⁵ I v případě sňatku v přímém ohrožení života musí být přítomni dva svědci.

Co se týče církevního sňatku, může být touto formou také platně uzavřen. Jak již bylo řečeno, vztahuje se na něj také stejná benevolence jako u sňatku občanského, nevyžaduje se dokonce osvědčení o sňatečné způsobilosti. Aby se mohlo jednat o církevní sňatek, který bude platný v České republice, musí se i v tomto případě uzavírat manželství před církví nebo náboženskou společností, která má dle zákona 3/2002 Sb. oprávnění sňatky provádět.

Ze zákona přímo nevyplývá, jak má orgán, který má provést sňatečný obřad, rozpoznat, zda může povolit a uskutečnit sňatek v ohrožení života. Jedná se především o situaci, kdy je to ze situace zřejmé. Tento orgán vyhodnotí nutnost uzavření sňatku sám, na základě jemu známých skutečností. Může ale také požádat například o doložení lékařské zprávy.⁷⁶

Tento typ sňatku je možné uzavřít i za hranicemi České republiky. V těchto případech určuje § 667 NOZ osoby, které mohou takový sňatek provádět. Jedná se o velitele námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky, pokud se jedná o sňatek ve vzdušném prostoru, má právo oddávat velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice. V těchto dvou případech mohou tyto osoby oddávat bez ohledu na občanství snoubenců. Třetí možností je velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí, ovšem s tím rozdílem, že v tomto případě musí být alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky. Manželství v tomto případě vzniká sňatečným prohlášením. Dle § 42 Matr. Z., se takovéto sňatky zapisují do zvláštní matriky, která je vedena Úřadem městské části Brno - střed. Tomuto matričnímu úřadu se v případě uzavírání sňatku v přímém ohrožení života též doručuje protokol o uzavření manželství.⁷⁷

I v případě takového sňatku vzniká manželství projevem sňatečné vůle. Ostatní prohlášení, hlavně o tom, že snoubenci znají svůj zdravotní stav, prohlášení

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 29.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 21-22.

⁷⁷ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 21-22.

o příjmení či o uspořádání majetkových poměrů po vstupu do manželství se nevyžaduje. Prohlášení o manželských impedimentech se uvádí pouze do protokolu o uzavření manželství.⁷⁸

Je také zapotřebí si uvědomit, proč daný právní institut má místo v současném právním řádu. Může jít pouze o vyjádření lásky, ovšem má to i důležité právní následky. Jedná se především o zlepšení pozice manžela v dědickém řízení. Manžel se nachází již v první dědické třídě, dále má význam v souvislosti s první domněnkou otcovství.⁷⁹

V případě uzavření sňatku v přímém ohrožení života je nutné odeslat protokol o uzavření manželství do 3 dnů příslušnému matričnímu úřadu. Příslušný je ten matriční úřad, v jehož obvodu bylo manželství uzavřeno. Pokud se uzavírá tento sňatek mimo území České republiky, doručuje se protokol o uzavření manželství prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky přímo matrice vedené Úřadem městské části Brno - střed. Pokud uzavírají tento druh sňatku snoubenci, z nichž ani jeden není občanem České republiky, doručuje se protokol o uzavření manželství příslušnému úřadu pro zapsání takového sňatku do matriční knihy. V tomto případě je oním příslušným úřadem Úřad městské části Praha 1.⁸⁰

Jak už bylo řečeno, mohou být před velitelem námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo velitelem letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice oddáni i snoubenci, z nichž nemá ani jeden občanství České republiky. V takovém případě je oddávající poučí, že takto uzavřené manželství nemusí být platné na území jejich domovského státu.⁸¹

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 54.

⁷⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 101.

⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 31.

⁸¹ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 41 odst. 2.

5.2 Uzavření manželství zástupcem

Další možností, která je považovaná za zvláštní situaci, je sňatek, který je uzavřen zástupcem na základě plné moci. Jedná se také o tradiční právní institut, který napomáhá snoubencům, aby mohli uzavřít sňatek a současně přítomnost jednoho z nich není možné dodržet, protože tomu brání důležité důvody. Mezi tyto důvody můžeme zařadit například dlouhodobý pobyt snoubence v zahraničí, dlouhodobá nemoc nebo postižení, pobyt ve vězení či v léčebně, zájem na utajení pobytu snoubence v souvislosti s ochranou svědka⁸² nebo situace, kdy je snoubenka těhotná a existuje zájem, aby se dítě narodilo jako manželské.⁸³

Sňatek uzavřený zástupcem je možné uzavřít pouze s jedním zástupcem, tedy že pouze jeden ze snoubenců může být zastoupen. Nelze uzavřít sňatek, kde by byli oba snoubenci zastoupeni.⁸⁴

Dříve byla osoba zástupce omezena tím, že musela být stejného pohlaví, jako osoba snoubence, od něhož má plnou moc k uzavření sňatku. NOZ nyní zavádí tuto benevolenci v osobě zástupce.⁸⁵ Argumentaci k uzákonění takové úpravy nalezneme v důvodové zprávě k NOZ, a to, že požadavek na stejné pohlaví zmocněnce i zástupce odporuje zásadě rovnosti pohlaví. Nyní se může stát, že sňatek budou uzavírat dvě ženy či dva muži, přičemž jedna osoba vždy bude snoubenec a druhá osoba zástupce. Zákonem není vyloučeno, aby byl jakýkoli příbuzenský vztah mezi osobou, která je zastoupená na základě plné moci a zástupcem či mezi snoubencem a zástupcem přípustný.⁸⁶

NOZ také upravuje ve svém § 669 speciální postup, který musí snoubenci dodržet, pokud chtějí uzavřít manželství pomocí zástupce. Snoubenci musí nejprve doručit žádost krajskému úřadu, který se nachází ve správním obvodu, kde má být sňatek

⁸² NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 17.

⁸³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 103.

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 103.

⁸⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 33.

⁸⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 35.

uzavřen. V této žádosti musí snoubenec, který chce být zastoupen, doložit doklady, které musí předložit v předdodavkovém řízení blíže specifikované v § 33 Matr. Z.

K žádosti o povolení uzavřít manželství v zastoupení je nutné přiložit plnou moc, která musí splnit následující požadavky. Plná moc musí být dodána v písemné formě a vyžaduje se úředně ověřený podpis. Samozřejmě musí mít obecné náležitosti dle § 441 a následující NOZ, pak ale musí obsahovat též požadavky dle § 669 odst. 2 NOZ. Na prvním místě se musí osvědčit totožnost snoubence, který se chystá být zastoupen, dále musí obsahovat další rozhodné skutečnosti týkající se obou snoubenců i zmocněnce. Snoubenci také musí v této plné moci uvést prohlášení o příjmení. Dále se stvrzuje, že snoubencům nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství a že navzájem znají svůj zdravotní stav. Poslední prohlášení se týká uspořádání budoucích majetkových poměrů, bydlení a hmotného zajištění.⁸⁷

Plná moc je v tomto případě plnou mocí speciální, je pořízena pouze pro účel uzavření manželství, kdy se snoubenec nemůže z důležitých důvodů obřadu účastnit osobně. Z výše uvedeného též vyplývá, že není možné udělit takovou plnou moc více osobám. Z obsahu plné moci musí též vyplývat, že je snoubencovým úmyslem uzavřít manželství s druhým snoubencem, jehož totožnost musí být z plné moci zřejmá. Pokud žádá o možnost uzavřít tento typ sňatku cizinec, musí k žádosti přiložit potvrzení, že ve státě odkud pochází bude tento typ sňatku uznán platným.⁸⁸

Krajský úřad, popřípadě Magistrát hlavního města Prahy, v jehož obvodu se má sňatek uzavřený zástupcem konat, rozhoduje ve správním řízení zahájeném na žádost o důležitosti důvodů, které k takovému sňatku snoubence vedou.⁸⁹ Krajský úřad, respektive Magistrát hlavního města Prahy, buď posoudí důležitost důvodů jako odůvodněnou a vydá rozhodnutí o povolení uzavřít manželství zmocněncem, nebo důvody uvedené snoubenci nebude považovat za skutečně důležité a z tohoto důvodu

⁸⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. § 669.

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 34.

⁸⁹ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 17.

potvrzení nevydává. Na vydání povolení není právní nárok.⁹⁰ Aby se mohl konat sňatek uzavřený zástupcem, je nejprve zapotřebí, aby toto povolení krajského úřadu nebo Magistrátu hlavního města Prahy nabylo právní moci.

Zastoupení snoubence zástupcem na základě plné moci se ukončí několika způsoby. Může jít o splnění účelu plné moci, tedy vstupem do manželství se snoubencem a dále smrtí jak zmocněnce, zmocnitele, tak i smrtí druhého snoubence.⁹¹

NOZ ve svém § 669 odst. 3 také připouští možnost odvolání plné moci. Snoubenec, který měl v úmyslu uzavřít sňatek prostřednictvím zástupce, může svou plnou moc odvolat pouze ve chvíli, kdy se o tomto odvolání druhý snoubenec dozvěděl dříve, než učinil sňatečný projev vůle. Pokud by se o případném odvolání snoubenec dozvěděl až po okamžiku, kdy učinil projev o vstupu do manželství, byl sňatek platně uzavřen a možností, jak tento sňatek zrušit, je jen rozvodem.⁹²

5.3 Uzavření manželství s mezinárodním prvkem

V současné době je velkým trendem uzavírání manželství, kdy je přítomen mezinárodní prvek. Tímto mezinárodním prvkem může být jak osoba snoubence, který je cizím státním příslušníkem, tak místo, kde se sňatečný obřad koná. Rozmach četnosti sňatků občana České republiky s občanem cizího státu můžeme spojovat především s pádem komunismu a otevřením státních hranic, možností cestování a hlavně s procesem vzniku Evropské unie a volného pohybu osob, kapitálu a služeb.⁹³

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém v § 48 uvádí, které právo je rozhodné pro určení způsobilosti snoubence uzavřít manželství a dále také podmínky platnosti takového sňatku. Hraničním ukazatelem v kolizní normě je

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 34.

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 53.

⁹² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 36.

⁹³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 235.

v těchto případech státní občanství snoubenců, tedy *lex patriae*, v době uzavření manželství. V situaci, kdy je každý ze snoubenců příslušníkem jiného státu, je zapotřebí přihlížet ke dvěma právními řádům. Státní občanství je důležité pro určení způsobilosti uzavřít manželství a podmínek platnosti manželství. Pod způsobilost uzavřít manželství řadíme především překážku příbuzenství, dosažený věk, svéprávnost, překážky sňatku a mezi podmínky platnosti můžeme zařadit vady projevu vůle snoubenců a hlavně okolnosti, které způsobují neplatnost manželství.

Vzhledem k tomu, že právní úprava sňatku s mezinárodním prvkem spadá pod mezinárodní právo soukromé, je zde možné uplatnit výhradu veřejného pořádku. Ta se užíje hlavně v případech, kdy cizí právní řád zavádí nějakou diskriminační překážku, například z náboženských či rasových důvodů. Dalším důvodem pro užití výhrady veřejného pořádku je stav, kdy by cizí stát umožňoval uzavřít manželství snoubencům, kteří by byli stejného pohlaví. Umožnění sňatku osobám stejného pohlaví je zakotveno například ve Švédsku, Nizozemí nebo Španělsku. V takové situaci se právní úprava cizího státu nepoužije.⁹⁴

Právním řádem platným na území státu, kde snoubenci sňatek uzavírají, se řídí určení formy, kterou je možné manželství uzavřít. Místo, kde se odehrává sňatečný obřad, tedy *lex loci celebrationis* nebo *lex loci conclusionis matrimonii*, je hraničním určovatelem pro určení formy manželství. V tomto případě určujeme, zda je možné uzavřít civilní či občanský sňatek.

V novém zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém přibyl oproti starší úpravě zákonem č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, třetí a čtvrtý odstavec, který doplňuje výše uvedené hraniční ukazatele. Z nichž vyplývá, že pokud se uzavírá sňatek na zastupitelském úřadu České republiky v cizině, je rozhodným právní řád České republiky a zároveň je občanu České republiky znemožněno uzavřít manželství na zastupitelském úřadu cizího státu

⁹⁴ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, PTÁČEK L. a P. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. S. 254.

v České republice. Tuto úpravu neobsahuje žádný právní předpis Evropské unie, je možné ji upravit dvoustrannými mezinárodními smlouvami o právní pomoci.⁹⁵

5.3.1 Sňatek s mezinárodním prvkem uzavřený v České republice

V České republice mohou uzavřít sňatek jak občané České republiky, tak cizinci. Povinnosti, které musí snoubenec, který je cizincem, splnit, nalezneme v Matr. Z.

Snoubenec, který je cizincem, musí matričnímu úřadu předložit doklady, které osvědčují jeho způsobilost k uzavření manželství. Předložené doklady musí mít náležitosti veřejných listin, pokud jsou v cizím jazyce, musí být superlegalizovány nebo opatřeny apostilou. Tuto povinnost může mezinárodní smlouva vyloučit. Dokumenty musí být úředně přeloženy do českého jazyka soudním tlumočnickem.

Mezi doklady, které cizinec matričnímu úřadu předkládá, patří rodný list, doklad o státním občanství, vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství ne starší šesti měsíců, potvrzení o osobním stavu a pobytu a doklad totožnosti. Pokud je snoubenec ovdovělý, předkládá úmrtní list manžela, pokud je rozvedený, tak pravomocný rozsudek o rozvodu manželství. Pokud by snoubenec chtěl uzavřít sňatek zástupce, musí předložit doklad, který by potvrzoval, že takový sňatek bude v zemi, odkud pochází, platný. Je také možné uzavřít manželství, pokud žil snoubenec v registrovaném partnerství, v takovém případě předkládá pravomocné rozhodnutí o zrušení partnerství nebo úmrtní list partnera. V případě, že se nejedná o občana Evropské unie nebo občana státu, který je smluvním státem Dohody o Evropském hospodářském prostoru nebo jeho rodinného příslušníka, musí předložit matričnímu úřadu také potvrzení o oprávněnosti pobytu na území České republiky. Toto potvrzení vydává Policie České republiky a nesmí být starší 7 pracovních dnů.⁹⁶

⁹⁵ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, PTÁČEK L. a P. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. S. 254.

⁹⁶ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 32 a násl.

V okamžiku, kdy by bylo opatření výše vyjmenovaných dokladů spojené s těžko překonatelnou překážkou, může matriční úřad předložení některých dokumentů prominout. Může se jednat o osobu, které byla udělena mezinárodní ochrana na území České republiky nebo o případ, kdy konkrétní stát, jehož je snoubenec občanem, takové doklady nevydává.⁹⁷ Matriční úřad také může doložení vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství také prominout v případě, že snoubenec nemůže být ve své situaci nucen být v kontaktu s úřady ze státu odkud pochází, například z důvodu válečného stavu nebo v dalších zvlášť závažných situacích.⁹⁸

Některé státy například nevydávají vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství, například Maďarsko nebo Slovensko. Zde se vydává pouze potvrzení z registru obyvatel, s tímto potvrzením pak požádá matriční úřad o prominutí vysvědčení a ten mu ho na základě žádosti promine. Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství dále nevydává například Kanada. Občané Kanady nebo USA neznají vysvědčení, ale překládají doklad formou čestného prohlášení.

Pokud má stát, jehož je snoubenec občanem podepsanou s Českou republikou dohodu o právní pomoci, může z nich vyplývat, že předložené doklady matriční úřad uznává bez dalšího ověření.

Naproti tomu některé státy vyžadují doklady od snoubence, který je občanem České republiky dodání určitých dokladů, na základě kterých pak vydají vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství pro svého občana, který chce uzavřít manželství v České republice. Zde mohu uvést jako příklad Německo nebo Francii. Tyto státy vyžadují doložení rodného listu našeho občana, dále předešlé oddací listy, úmrtní listy manželů či pravomocné rozhodnutí o rozvodu, to vše přeložené soudním tlumočnickem a s náležitostmi veřejných listin. Až po předložení následujících dokumentů ono vysvědčení pro svého občana vydají.⁹⁹

⁹⁷ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, PTÁČEK L. a P. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. S. 255.

⁹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 249.

⁹⁹ Rozhovor s Jitkou Čermákovou z oddělení matriky odboru živnostenského a správních činností Úřadu městské části Praha 8.

5.3.2 Sňatek občana České republiky v zahraničí

Snoubenci mohou uzavřít sňatek také za hranicemi České republiky. Ať už se jedná o rozhodnutí snoubenců, kteří jsou občany České republiky nebo chtějí snoubenci uzavřít manželství v zemi, odkud pochází druhý manžel.

Pro určení způsobilosti k uzavření manželství a podmínek nutných k tomu, aby bylo uzavření manželství platné, je hraničním určovatelem státní občanství, neboli *lex patriae*. Pro určení formy sňatku je hraničním určovatelem *lex loci celebrationis*, neboli místo sňatečného obřadu.

Občan České republiky může dle § 668 NOZ uzavřít sňatek mimo naše území před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky. Z důvodové zprávy k NOZ dále vyplývá, že pokud je alespoň jeden ze snoubenců cizinec, mohou uzavřít manželství také před příslušným orgánem cizího státu.¹⁰⁰ Pokud občan České republiky uzavírá sňatek před zastupitelským úřadem České republiky na území cizího státu, jedná se o konzulární sňatek. Tuto možnost dovoluje jak § 668 NOZ, ale i z Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích. Zde z dikce § 5 odst. 1 písm. f) zjistíme, že mezi konzulární funkce patří i funkce matrikáře.

Sňatek, který snoubenci uzavírají na zastupitelském úřadě se řídí českým právním řádem, co se týče formy uzavírání manželství. Zastupitelský úřad se dále řídí především Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích a doustrannými konzulárními úmluvami. Zastupitelský úřad může být také v této činnosti omezen a to hlavně právními předpisy státu, na jehož území se nachází.

Občanu České republiky je zakázáno uzavírat manželství na zastupitelském úřadu cizího státu v České republice dle § 48 odst. 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Cizinci ale mohou uzavírat manželství na zastupitelských úřadech v České republice. Zajímavostí je, že v případě, že by občan chtěl uzavřít sňatek na zastupitelském úřadě cizího státu v České republice, tak by nebylo manželství platné. Jednalo by se o tzv. kulhající manželství, neboli

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 22.

matrimonium claudicans. Jde o situaci, kdy je sňatek podle jednoho právního řádu platně uzavřen a podle druhého právního řádu nikoli.¹⁰¹

K tomu, aby občan České republiky mohl platně uzavřít sňatek na území cizího státu, musí předložit doklady, které se vyžadují. Jde především o vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství. Toto vysvědčení vydává občanu České republiky matriční úřad, který je příslušný podle místa trvalého pobytu snoubence. Pouze v situaci, kdy snoubenec trvalý pobyt na území České republiky neměl, vydává ho Úřad městské části Praha 1.¹⁰² Vysvědčení se vydává na tiskopise, do kterého úředník na matričním úřadě údaje doplní. Toto vysvědčení platí šest měsíců.¹⁰³

Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství vydává matriční úřad na žádost snoubence. K žádosti musí snoubenec doložit občanský průkaz, cestovní pas, rodný list, výpis z evidence obyvatel o místu trvalého pobytu a o osobním stavu a další doklady potřebné dle § 46 odst. 2 Matr. Z. Také musí doložit úřední doklad o prohlášení o správné podobě příjmení snoubenců po uzavření sňatku. Vydání vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství je zpoplatněno částkou ve výši 500,- Kč dle Sazebníku a Položky 12 písm. e) zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích.

Obsahem takového vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství je především jméno, příjmení a rodné příjmení snoubence, datum a místo narození, rodné číslo, informace o osobním stavu, trvalé bydliště a údaj o státním občanství. Součástí vysvědčení jsou také identifikační údaje snoubence, se kterým občan České republiky hodlá do manželství vstoupit. Na konci nalezneme datum vydání, otisk úředního razítka a jméno, příjmení, podpis matrikáře.¹⁰⁴ Toto vysvědčení dále putuje na krajský úřad, popřípadě na Magistrát hlavního města Prahy, který vede seznam

¹⁰¹ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, PTÁČEK L. a P. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. S. 256.

¹⁰² Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 45.

¹⁰³ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 46 odst. 4.

¹⁰⁴ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 46 odst. 1.

matrikářů. Na základě toho ověří podpis matrikáře, který vysvědčení vydal. Dále se opatří apostilou na Ministerstvu zahraničních věcí České republiky a nechá se přeložit soudním tlumočnickem.¹⁰⁵

Sňatek, který uzavře občan České republiky se zapisuje do zvláštní matriky. V tomto případě vede zvláštní matriku od 1. července 2001 Úřad městské části Brno - střed.¹⁰⁶ Oddací list z ciziny přeloží soudní tlumočnick a odevzdá se zvláštní matrice. Ta na základě toho vydá český oddací list. Oddací listy z některých cizích států neobsahují prohlášení snoubenců o příjmení, které snoubenci chtějí používat po uzavření sňatku. Prohlášení o společném příjmení se také eviduje na Úřadu městské části Brno - střed. Jako příklad státu, kde se při uzavření sňatku neeviduje prohlášení o příjmení v oddacím listu je Maroko.¹⁰⁷

Na evropské úrovni neexistuje žádný právní předpis, který by jakýmkoli způsobem upravoval rozhodné právo, které by určovalo způsobilost uzavřít manželství, podmínky platnosti či formu, ve které má být manželství uzavřeno. Ve srovnání s tím zde existuje předpis, konkrétně nařízení Rady č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky, zkráceně známé pod názvem Řím III, přijaté dne 20. prosince 2010. Obsahem tohoto nařízení je použití pouze v případě rozvodu a rozluky, věci právní způsobilosti k uzavření manželství, určení podmínek platnosti uzavřeného manželství jsou z nařízení výslovně vyňaty.¹⁰⁸

Mezinárodní smlouvy mohou také ovlivňovat potřebné doklady a úpravu povinností, které musí snoubenci při sňatku v zahraničí splnit. Jde především o kolizní normy obsažené ve dvoustranných smlouvách o právní pomoci. Jako příklad můžeme uvést Smlouvu mezi Československou socialistickou republikou a Vietnamskou socialistickou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních,

¹⁰⁵ Rozhovor s Jitkou Čermákovou z oddělení matriky odboru živnostenského a správních činností Úřadu městské části Praha 8.

¹⁰⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 32.

¹⁰⁷ Rozhovor s Jitkou Čermákovou z oddělení matriky odboru živnostenského a správních činností Úřadu městské části Praha 8.

¹⁰⁸ BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, PTÁČEK L. a P. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. S. 257.

Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Alžírskou demokratickou a lidovou republikou o právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a trestních, Smlouva mezi vládou Československou socialistickou republikou a vládou Francouzské republiky o právní pomoci ve věcech občanských, rodinných a obchodních, Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Italskou republikou o právní pomoci ve věcech občanských a trestních, Smlouva mezi Republikou československou a Spojeným královstvím Velké Británie a Irska o právní pomoci ve věcech občanských a obchodních, Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Rumunskou lidovou republikou o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních.¹⁰⁹

Další možností uzavření sňatku českého občana v zahraničí je případ uzavření manželství v souvislosti s přímým ohrožením života. V takovém případě se manželství uzavírá před velitelem námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky, velitel letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice. Posledním případem je možnost uzavření manželství před velitelem vojenské jednotky České republiky v zahraničí, pokud má alespoň jeden ze snoubenců české občanství. V těchto situacích NOZ výslovně ve svém § 667 odst. 2 uvádí, že není zapotřebí doložit jinak potřebné dokumenty ani není nutná přítomnost matrikáře.

¹⁰⁹ Epravo.cz: *Smlouvy o mezinárodní právní pomoci* [online]. [cit. 15. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/smlouvy-o-mezinarodni-pravni-pomoci-27117.html>>

6 Zdánlivé manželství a neplatnost manželství

Instituty zdánlivosti a neplatnosti manželství jsou s účinností od 1.1.2014 nově upraveny v samostatných oddílech NOZ. Manželství zdánlivé (*non matrimonium*) a manželství neplatné (*matrimonium nulám, matrimonium putativum*) se odlišují jak v míře závažnosti důvodů, jež zdánlivost a neplatnost manželství vyvolávají, tak v právních následcích.

6.1 Zdánlivost

Podstatou zdánlivosti je, že manželství vůbec nevzniklo, a co nevzniklo, nemohlo ani vyvolat žádné právní následky.¹¹⁰ Na rozdíl od ZoR, NOZ již neobsahuje konkrétní důvody, v důsledku nichž bylo nutno manželství považovat za zdánlivé (např. fyzické násilí, nedosažení věku 16ti let, nedostatky v plné moci zástupce a další), nýbrž pouze obecně stanoví, že „*manželství nevznikne, pokud alespoň u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství, nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství nebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo nutno bezvýhradně trvat*“¹¹¹. U církevních sňatků bude dále považováno za takovou esenciální náležitost rovněž uzavření manželství před orgánem oprávněné církve. U sňatků, jež nejsou uzavírány v případech přímého ohrožení života snoubence, pak zákon trvá rovněž na osvědčení matričního úřadu o plnění zákonných požadavků pro vstup do manželství, tzv. osvědčení o způsobilosti uzavřít manželství a vzhledem k nestálosti vůle člověka rovněž požadavek, aby mezi vydání takového osvědčení a uzavřením manželství neuplynula lhůta delší šesti měsíců¹¹².

Co do náležitostí, na nichž je ve smyslu ust. § 677 odst. 1 NOZ nutno bezvýhradně trvat, je zřejmé, že se musí jednat o náležitosti zcela zásadní, jejichž absence by

¹¹⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. „*Ne každé zdánlivé manželství musí být nutně deklarováno jako neexistující v soudním řízení. Nelze si představit, aby např. herci Smetanovy Prodané nevěsty nebo v Shakespearově Romeovi a Julii po každém představení absolvovali soudní řízení, v němž by bylo prohlášováno manželství herců ... za zdánlivé.*“

¹¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. § 677 odst. 1.

¹¹² Srov. ust. § 4b odst. 2 ZoR, který v tomto směru stanovil lhůtu pouze tří měsíců.

mohla znamenat např. narušení veřejného pořádku či dobrých mravů. „*Musí jít o náležitosti zásadní, tj. o takové esenciální náležitosti, které zákon spojuje s autonomií vůle člověka, svobodou sňatečné vůle muže a ženy, manželským statusem, účelem manželství a jeho pojmovými znaky ...*“¹¹³ Zákon s ohledem na jejich závažnost spojuje absenci takových náležitostí se stejně závažným právním následkem – považuje takové manželství za neexistující.

Náležitosti, na nichž je třeba bezvýhradně trvat, musí spočívat v projevu vůle snoubenců o vstupu do manželství, ve sňatečném obřadu nebo s ním souviset. Na rozdíl od ZOR nespojuje NOZ zdánlivost manželství s porušením překážek pro vstup do manželství. S takovými nedostatky zákon spojuje výlučně neplatnost manželství.

V souladu s Úmluvou, jež považuje za základní předpoklad pro vznik manželství úplný a svobodný souhlas obou snoubenců, vyžaduje zákon ke vzniku manželství rovněž splnění podstatných náležitostí souvisejících s projevem sňatečné vůle. Manželství bude neexistující např., neprojeví-li oba snoubenci souhlas se vstupem do manželství nebo trpí-li jeden ze snoubenců, či oba z nich, takovou duševní chorobou, která mu brání projevit úplně a svobodně svou vůli do manželství vstoupit.

Náležitosti, na nichž je třeba bezpodmínečně trvat, mohou dle zákona rovněž souviset se sňatečným obřadem. Neexistenci manželství však nezaloží jakýkoli nedostatek sňatečného obřadu, nýbrž pouze absence nebo závada jeho zásadních náležitostí, např. „uzavření“ sňatku před nekompetentním orgánem nebo nedostatky plné moci udělené zástupci jednoho ze snoubenců. Méně závažná porušení, například pokud sňatečný obřad neproběhl veřejně nebo dostatečně slavnostně, neexistenci manželství nezakládají.

Ze zákona se za okolnost zakládající zdánlivost manželství považuje rovněž skutečnost, že snoubenci nepředložili osvědčení matričního úřadu potvrzující splnění předpokladů pro vstup do manželství, nebo že je takové osvědčení starší šesti měsíců, ovšem za předpokladu, že se sňatečný obřad neprovádí v přímém ohrožení života, a v případě církevního sňatku se považuje za zdánlivé rovněž takové

¹¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. S. 56.

manželství, které nebylo uzavřeno před osobou pověřenou orgánem oprávněně církvě nebo oprávněnou církví vůbec. K tomu blíže podkapitola 4.1.2 věnovaná církevnímu sňatku.

Vzhledem k tomu, že je manželství klíčovým statusovým poměrem, není vhodné okruh případů, s nimiž je spojen následek zdánlivosti bez legitimního důvodu rozšiřovat.¹¹⁴ Ustanovení § 677 NOZ by se proto mělo „*vykládat nejen podle slov, ale i s ohledem na jeho pojem, účel a význam a statusové důsledky manželství a také ve vazbě na hodnoty chráněné Listinou základních práv a svobod, ústavním pořádkem a občanským zákoníkem*“¹¹⁵. Z povahy věci tak manželství nevznikne např. mezi osobami stejného pohlaví, nebo pokud je snoubenec mladší 18ti let. Vzhledem k významu, jež má manželství nejen pro osoby, jež manželství uzavírají, ale rovněž pro osoby, s nimiž manželé přicházejí každodenně do kontaktu, by se však v případě pochybností mělo manželství považovat spíše za existentní, než za zdánlivé.¹¹⁶

NOZ výslovně nestanoví, zda je zdánlivé právní jednání, učiněné v souvislosti s uzavíráním manželství, možné konvalidovat. Konvalidaci zdánlivého právního jednání NOZ upravuje pouze ve své obecné části, konkrétně v ust. § 553 odst. 2, kde stanoví, že byl-li projev vůle mezi stranami dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě a na právní jednání se hledí, jako by tu bylo od počátku. Hrušáková¹¹⁷ se v této souvislosti zabývá otázkou, zda je možné konvalidovat nedostatek sňatečné vůle, a uvádí, že z důvodu právní jistoty ve statusových věcech je nutno zastávat názor, že část druhá NOZ je ve vztahu k obecné části *lex specialis*, a tudíž se úprava konvalidace neuplatní. S uvedeným je dle mého názoru nutno souhlasit, a to s ohledem na důsledky, jež má uzavření manželství na statusovou a majetkoprávní sféru manželů, a jež naopak zdánlivé manželství nevyvolává.

¹¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 51.

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 53.

¹¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 56.

¹¹⁷ PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. S. 34.

V samostatném ustanovení NOZ stanoví, že soud může i bez návrh (*ex offio*) určit, že manželství není. To samozřejmě nevylučuje, aby ten, kdo na tom prokázal právní zájem, podal u soudu návrh na určení neexistence manželství. Zároveň z dikce zákona nelze dovozovat, že se lze takovým návrhem domáhat pouze určení, že tu manželství není, nýbrž, je-li tu pochybnost o statusových věcech, lze se domáhat rovněž rozhodnutí, že zde manželství je¹¹⁸. Rozhodnutí o tom, zda zde manželství je či není, má deklaratorní charakter a působí s účinky *ex tunc*.

Jak bylo uvedeno výše, zdánlivé manželství nemůže vyvolávat žádné právní následky. Osoby, jež „uzavřely“ zdánlivé manželství, tak byly a jsou svobodné, neuplatní se první domněnka otcovství dítěte narozeného do takového svazku, v rovině majetkové nemůže vzniknout společné jmění manželů, společný nájem bytu apod.

Zákonodárce si byl vědom těchto závažných následků do statusové a majetkové sféry nejen muže a ženy, jež takové manželství „uzavřeli“, nýbrž i do práv třetích osob, zejména pak společných dětí takových „manželů“. Z toho důvodu zákon nově upravil postup soudu po prohlášení manželství za neexistentní vzhledem ke společnému dítěti „manželů“ a co do jejich vzájemných práv a povinností.

Z mezinárodních úmluv, jimiž je Česká republika vázána, vyplývá, že dítě má právo, aby jeho statusová práva byla postavena na jisto co nejdříve po narození¹¹⁹. Narodí-li se však dítě do manželství, jež bude následně prohlášeno za neexistentní, nemůže se uplatnit první domněnka otcovství svědčící ve prospěch manžela matky (viz § 776 NOZ). Z toho důvodu NOZ stanoví, že soud neprodleně poté, co určí, že manželství není, rozhodne o otcovství ke společnému dítěti i o povinnostech a právech rodičů k němu. Ačkoli ust. § 679 odst. 1 NOZ hovoří o „neprodleném“ určení, z ust. § 417 ZZŘS a též z povahy věci je zřejmé, že tak soud nemůže učinit, dokud rozhodnutí o neexistenci manželství nenabude právní moci.

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 55.

¹¹⁹ Osn.cz: *Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.)* [online]. [cit. 15. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>> čl. 7 odst. 1: „Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“

Soud řízení zahájí *ex offio*. Při rozhodování o právech a povinnostech rodičů ke společnému dítěti soud užije ustanovení o právech a povinnostech rodičů po rozvodu manželství nebo při faktické odluce rodičů dítěte. Procesní postup soudu je pak upraven ZZŘS.

Co do vzájemných majetkových práv a povinností muže a ženy v případě prohlášení manželství za zdánlivé, je nutno konstatovat, že muž i žena mohli po určitou dobu jednat v dobré víře, že manželství uzavřeli, mohli mít za to, že majetkové hodnoty nabývají do společného jmění manželů, že se společně zavazují apod. Zákon proto stanoví, že při vypořádání vzájemných práv a povinností, soud přihlédne k jejich dobré víře. V ustanovení § 7 pak NOZ nově, na rozdíl od předchozí právní úpravy, dobrou víru, stejně jako poctivost jednání presumuje. Kdo by dobrou víru nebo poctivost jednání popíral, musel by v tomto směru unést důkazní břemeno.

I zde by mělo obecně platit, že práva a povinnosti mezi mužem a ženou budou primárně vypořádána jejich vzájemnou dohodou. Nedojde-li k uzavření dohody, posoudí soud jejich vzájemná práva a povinnosti jednotlivě, dle jejich povahy. Na svazek mezi mužem a ženou přitom bude pohlíženo jako na nesezdané soužití¹²⁰ a při absenci smluvního ujednání nebo přílehavější zákonné úpravy, bude nutno postupovat dle ustanovení o bezdůvodném obohacení. Ze zákona musí přitom soud přihlížet k právům a právním zájmům společných dětí a třetích osob.

6.2 Neplatnost:

Zatímco zdánlivé manželství po právní stránce nikdy nevzniklo, manželství neplatné se považuje za platně uzavřené až do chvíle pravomocného rozhodnutí soudu o jeho neplatnosti. Do téže chvíle vyvolává právní následky obdobně jako manželství platně uzavřené. Po jeho prohlášení za neplatné se na něj však pohlíží, jako by nebylo nikdy uzavřeno. Majetková práva a povinnosti manželů, stejně jako práva a povinnosti ke společným dětem, se po prohlášení manželství za neplatné vypořádají, resp. upraví,

¹²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 58.

obdobně, jako v případě rozvodu manželství. Z hlediska statusového se však na muže a ženu bude pohlížet, jako svobodné (nikoli rozvedené)¹²¹.

Neplatnost manželství se řídí ustanoveními § 680 a násl.NOZ, jako ustanoveními speciálními vůči obecné úpravě neplatnosti právního jednání v § 586 a § 588 NOZ.

Ustanovení § 680 NOZ stanoví, že soud prohlásí manželství za neplatné „na návrh každého, kdo na tom má právní zájem“. Zákon výslovně neuvádí, že by takový právní zájem musel být naléhavým, jak je tomu u žaloby na určení podle ust. § 80 OSŘ. Postačí tedy jakýkoli právní zájem¹²². Právní zájem na rozhodnutí o neplatnosti manželství mohou mít samotní manželé nebo i jiné osoby – dědicové, sourozenci, rodičové, děti apod. a v některých případech dokonce i stát, když uzavření manželství může mít dopad například ve věcech daňových, státem vyplácených dávek apod. V případech stanovených v ust. § 684 NOZ (formální vady při uzavírání manželství) však může soud prohlásit manželství za neplatné právě a pouze na návrh jednoho z manželů. Na návrh jiných osob, ani *ex offio* soud v těchto případech rozhodnout o neplatnosti manželství nebude moci. Naopak dle ust. § 685 NOZ soud prohlásí manželství za neplatné i bez návrhu, pokud zde trvá dříve uzavřené manželství či registrované partnerství jednoho z manželů/registrovaných partnerů (případně obou z nich) či jiný obdobný svazek, nebo bylo-li manželství uzavřeno mezi předkem a potomkem, sourozenci nebo osobami, jejichž manželství vzniklo osvojením. Nicméně ani v těchto případech není vyloučeno, aby osoba, jež má na prohlášení manželství za neplatné právní zájem, takový návrh podala.

Na rozdíl od manželství zdánlivého je možné, aby v některých případech byly právní vady uzavření manželství zhojeny, konvalidovány. Následky neplatnosti v takovém případě nenastanou, manželství se stane platným a ani soud jej nebude moci za neplatné prohlásit. Konvalidace nastane, pokud došlo k nápravě nedostatku, jenž neplatnost manželství zakládal (blíže viz jednotlivé důvody prohlášení manželství za neplatné). Účinky konvalidace nastávají *ex nunc*.

¹²¹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 113.

¹²² HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 61.

Zákon vylučuje, aby manželství bylo za neplatné prohlášeno v případě, že již zaniklo. Zanik manželství nastává *ex lege* smrtí alespoň jednoho z manželů, jeho prohlášením za mrtvého nebo změnou jeho pohlaví. Naopak prohlášením za nezvěstného manželství nezaniká.

Co se týče zániku manželství v důsledku změny pohlaví, pak tato otázka dosud nebyla v právní úpravě výslovně řešena. Dle ust. § 21 zák. č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, však chirurgické výkony směřující ke změně pohlaví lze provést pacientovi, který neuzavřel manželství nebo který nevstoupil do registrovaného partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v cizině, popřípadě prokáže, že jeho manželství nebo registrované partnerství anebo obdobný svazek zaniklo. V praxi by proto zdravotnická zařízení měla trvat na předchozím rozvodu manželství u osoby, jež žádá o změnu pohlaví.¹²³

Důvody, pro něž je možné, resp. nutné manželství prohlásit za neplatné, jsou zákonem stanoveny taxativně.¹²⁴ Dle úvodního ustanovení oddílu upravující neplatnost manželství, tak soud učiní v případě, kdy uzavření manželství bránila zákonná překážka, kromě případů, kdy takovou překážkou byla omezená svéprávnost. Z ust. § 684 NOZ dále vyplývá, že soud prohlásí manželství za neplatné rovněž v případě nedodržení formálních náležitostí sňatku. V ostatních případech manželství v závislosti na závažnosti a charakteru konkrétní vady či překážky buď nevznikne vůbec (pokud by nebyly splněny takové náležitosti, na nichž je nutno bezvýhradně trvat – např. projevení sňatečné vůle před zcela nekompetentním orgánem, absence souhlasného projevu vůle o vstupu do manželství apod.), nebo vznikne, přičemž následně nemůže být ani soudem prohlášeno za neplatné (například existence švagrovství, bezprávná výhružka apod.).

Zákonné překážky uzavření manželství jsou upraveny v ust. § 672 a násl. NOZ, o překážkách uzavření manželství je podrobně pojednáno v kapitole 2 nazvané

¹²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 445-446.

¹²⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 113.

Překážky uzavření manželství. První z překážek platného uzavření manželství je nedosažení sňatečného věku.

Na rozdíl od ust. § 13 ZOR, jež umožňovalo soudu prohlásit *ex offio* za neplatné manželství, které bylo uzavřeno navzdory překážce nedostatku věku, za současné právní úpravy tak může soud učinit pouze na návrh toho, kdo na tom má právní zájem.

Účinná právní úprava se rovněž liší v podmínkách, za nichž dochází ke konvalidaci takového manželství. Ust. § 13 odst. 2 ZOR konvalidaci manželství spojovalo se skutečností, že manželka otěhotněla. Nebylo přitom rozhodné, zda se dítě následně narodilo živé či nikoli. Je přitom zřejmé, že k otěhotnění ženy muselo dojít až po uzavření manželství, neboť okolnost, na základě níž ke konvalidaci dochází, musí zásadně nastat až po právním jednání, v terminologii OZ „po právním úkonu“, jež má být konvalidováno.

Na rozdíl od ZOR, NOZ k podmínce otěhotnění připojuje podmínku další, a to, že se dítě narodí živé. Je přitom nepochybné, že okolnost, na základě níž dojde ke konvalidaci manželství, a která musí nezbytně nastat až po uzavření manželství, je narození živého dítěte. Naopak z ust. § 683 NOZ, na rozdíl od předchozí právní úpravy, není na první pohled zřejmé, zda se v takovém případě musí jednat výlučně o dítě, jež bylo počato po uzavření manželství, nebo zda k otěhotnění mohlo dojít ještě před uzavřením manželství.

Narození dítěte je tradičním důvodem konvalidace manželství, když taková událost zpravidla stvrzuje, že manželství plní svou základní funkci, tedy založení rodiny. Je však důvodné, aby rodina, v níž bylo dítě počato před uzavřením manželství, požívala v tomto směru menší ochranu než rodina, kde žena otěhotněla až po sňatku, pokud se děti v obou případech narodily až za trvání manželství?

Zde je zřejmě nutné dospět k závěru, že zákon nesleduje pouze ochranu rodiny, nýbrž i ochranu muže, jenž potencionálně nemusí být otcem narozeného dítěte. Pokud by muž například dodatečně zjistil, že žena byla v době uzavření manželství těhotná s jiným mužem, a že do manželství vstoupila pouze z důvodu „zajištění“

sebe a svého dítěte, pak pokud by okamžik početí dítěte pro konvalidaci neměl význam, bylo by manželství konvalidováno bez ohledu na to, že otcem je třetí osoba. Pro manžela by to pak mělo zásadní důsledky – zejména by mu svědčila tzv. první domněnka otcovství, vznikla by mu vyživovací povinnost k dítěti apod.

Výše uvedenou situaci je přitom nutno odlišit od situace, kdy žena otěhotněla s cizím mužem až po vstupu do manželství, neboť v takovém případě byla motivace, kvůli níž žena do manželství vstoupila, pravděpodobně odlišná.

S ohledem na výše uvedené se přikláním k závěru, že ke konvalidaci manželství je nezbytné, aby obě skutečnosti, tedy početí dítěte i to, že se dítě narodilo živé, nastaly až po uzavření manželství.

Pro tento výklad svědčí rovněž jedno ze základních interpretačních pravidel soukromého práva, tedy že žádné slovo v právním předpise nesmí být pokládáno za zbytečné, není-li interpretací dokázán opak.¹²⁵ Pokud by totiž ke konvalidaci docházelo pouze na základě skutečnosti, že se do manželství narodilo živé dítě, bez ohledu na to, kdy bylo toto dítě počato, byla by zmínka o početí dítěte v zákonném textu zcela nadbytečná.

Další zákonnou překážkou uzavření manželství je omezení svéprávnosti ve sňatečné oblasti. K tomu ust. § 680 stanoví: „*Došlo-li k uzavření manželství, přestože tomu bránila zákonná překážka, soud prohlásí manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, ledaže manželství bránila překážka omezené svéprávnosti.*“ Odborná literatura se rozchází ve výkladu tohoto ustanovení, tj. ve výkladu, jaké právní následky vyvolá uzavření manželství osobou s omezenou svéprávností.

Zuklínová¹²⁶ k tomu uvádí: „*Takové manželství prohlásí soud za neplatné i bez návrhu. Důvodem tohoto řešení je to, že omezení svéprávnosti (také) v oblasti*

¹²⁵ TELEČEK, Ivo. *Principy právního myšlení, výklad soukromého práva*[online]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js11/ppv11/web/law/pdf/ppm/ppm_vyklad_soukromeho_prava.pdf>

¹²⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 59.

manželství je vyloučeno tam, kde člověk není vůbec schopen posoudit, co to manželství je, jaké má následky, jak právní, tak faktické. Potom samozřejmě překročení takového zákazu je třeba adekvátně sankcionovat, kdy nelze čekat na to, zda někdo popř. osvědčí svůj právní zájem na určení neplatnosti takového manželství.“ Z formulace ust. § 680 dále Zuklínová dovozuje, že se jedná o relativní neplatnost svého druhu, které se nemůže dovolat kdokoli, kdo na tom má právní zájem, nýbrž pouze některý z manželů¹²⁷ (prohlášení manželství za neplatné *ex offo* ust. § 685 NOZ nedovoluje).

Naopak dle Hrušákové¹²⁸, jestliže člověk, jehož sňatečná svéprávnost byla omezena, přesto uzavře manželství, takové manželství vznikne, a ani soud jej nemůže prohlásit za neplatné k návrhu každého, kdo na tom má právní zájem, a to ani *ex offo*.

Osobně se přikloním spíše k druhému z uvedených výkladů, když, jak uvádí Hrušáková¹²⁹ sňatečnou svobodu je třeba dovozovat jako základní pravidlo od hodnotového základu NOZ, Listiny a lidsko-právních úmluv vůbec (viz ust. § 2 odst. 1 NOZ a čl.12 EÚLP).

Soud musí dle ust. § 57 odst. 2 NOZ v rozhodnutí o omezení svéprávnosti vždy vymezit rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil. Z uvedeného vyplývá, že pokud není svéprávnost člověka omezena ve sňatečné sféře, může taková osoba bez dalšího manželství uzavřít.

Pokud by však duševní porucha určité osoby byla tak závažné povahy, že by vůbec nebyla schopna projevit svou vůli nebo chápat následky svého jednání, bylo by nutno dovodit, že manželství vůbec nevzniklo, resp. že se jedná o manželství zdánlivé.¹³⁰ V ostatních případech by prohlášení manželství *ex offo* za neplatné nebylo v souladu s účelem zákona. Tento závěr se však jeví problematickým v souvislosti s ust. § 683 NOZ v části týkající se konvalidace takového manželství.

¹²⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář*. S. 59.

¹²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 62.

¹²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 62.

¹³⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 117.

Pokud totiž vycházíme z předpokladu, že manželství, jež bylo uzavřeno navzdory překážce omezené svéprávnosti ve sňatečné sféře, nelze vůbec prohlásit za neplatné, pak zde není co konvalidovat a ust. § 683 NOZ zcela ztrácí na významu.

Soud by zřejmě mohl takové manželství, jež uzavřela osoba s omezenou svéprávností, prohlásit za neplatné na základě ust. § 684 NOZ z důvodu uvedení v omyl o totožnosti snoubence. Totožností snoubence ve smyslu předmětného ustanovení se rozumí případy, kdy dojde k omylu o právní identitě snoubence, typicky v důsledku padělání dokladů totožnosti.¹³¹ Osobně mám proto za to, že pod pojem „totožnost snoubence“ nelze zařadit otázku svéprávnosti, a manželství tudíž na základě takového postupu nelze prohlásit za neplatné (k tomu srov. např. § 35 odst. 1 Matr.Z., jež činí rozdíl mezi doklady o svéprávnosti, způsobilostí k uzavření manželství a doklady o totožnosti snoubence.

Ze zcela jiného pohledu vykládá otázku svéprávnosti v ust. § 680 Šínová¹³², která zmínku zákonodárce o svéprávnosti v dotčeném ustanovení vztahuje k oprávnění podat návrh na prohlášení manželství za neplatné: *„Občanský zákoník uvádí v ustanovení § 680, že došlo-li k uzavření manželství, přestože tomu bránila zákonná překážka, soud prohlásí manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, ledaže manželství bránila překážka omezené svéprávnosti, což by znamenalo, že vyjma překážky svéprávnosti může soud prohlásit manželství za neplatné pouze na návrh osoby, která na tom prokáže právní zájem“*

Co do výkladu ustanovení § 680 NOZ je tak zřejmě nutno vyčkat budoucí judikatury.

Zákon připouští konvalidaci manželství uzavřeného navzdory překážce omezené svéprávnosti, dojde-li k nápravě, zde k nabytí svéprávnosti, a početím dítěte, které se narodí živé, byl-li jeden ze snoubenců při uzavírání manželství omezen na svéprávnosti právě ve sňatečné sféře.

¹³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 62.

¹³² ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. S. 114.

Třetí překážku uzavření manželství představuje skutečnost, že osoba, jež hodlá vstoupit do manželství, dříve uzavřela jiné manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí, jenž trvá.

Manželství uzavřené, ačkoli tomu bránila překážka takového dříve uzavřeného svazku, může být prohlášeno za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, nebo bez návrhu. Prohlášení může být za neplatné též po jeho zániku. Konvalidaci zákon připouští v případě, došlo-li k nápravě, tedy byly-li tyto svazky zrušeny, nebo pokud zanikly.

Další překážkou uzavření manželství je existence některého ze zákonem určených příbuzenských vztahů. Soud manželství prohlásí za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem nebo *ex offio*, a to i po zániku manželství. Konvalidace bude v tomto případě možná pouze v případě, pokud dojde k nápravě ve smyslu ust. § 682 NOZ. Taková náprava přichází v úvahu např. při zrušení osvojení nebo došlo-li k popření otcovství založeného zákonnou domněnkou. Konvalidace bude naopak vyloučena v případě příbuzenství založeného na základě pokrevního pouta. V úvahu přichází rovněž vznik takové překážky v průběhu trvání manželství - dojde-li k rozhodnutí o určení otcovství tak, že manžel je otcem manželky, založí takové rozhodnutí překážku trvání manželství a soud bude muset takové manželství prohlásit za neplatné (ať už na návrh či bez návrhu).¹³³

Vyloučena zákonem je rovněž možnost uzavření manželství mezi poručníkem a poručencem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem. I v tomto případě je možná konvalidace manželství, dojde-li k nápravě. Poručenství, svěření i pěstounství jsou instituty, jež trvají pouze do té doby, než poručenec, svěřenec nebo osoba svěřená do pěstounské péče nenabude svéprávnosti (viz ust. § 935 odst. 1, § 970 a § 30 odst. 2 NOZ). Z toho vyplývá, že v těchto případech dojde ke konvalidaci manželství vždy, a proto takové manželství nemůže být prohlášeno za neplatné.

¹³³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. § 188 TZ.

V ust. § 684 NOZ jsou stanoveny další případy, kdy soud prohlásí manželství za neplatné, ačkoli se nejedná o zákonné překážky manželství (srov. ust. § 680 NOZ). Jedná se o případy, kdy byl projev vůle o vstupu do manželství učiněn pod nátlakem nebo v omylu. Nátlak musí spočívat v užití násilí nebo vyhrožování násilím. U omylu se musí jednat o omyl v totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání.

NOZ opouští koncepci, dle které v případě, že byli muž nebo žena k prohlášení o uzavření manželství násilím donuceni, manželství vůbec nevznikne. Účinný zákoník se přiklání k možnosti prohlásit takového manželství za neplatné, a to pouze na návrh toho z manželů, jež byl k učinění projevu vůle o vstupu do manželství donucen.

NOZ v ust. § 684 rovněž opouští možnost prohlásit manželství za neplatné v důsledku bezprávné výhrůžky¹³⁴, jak tomu činil ZOR, nýbrž se vztahuje výslovně pouze k výhrůžce násilí. Vyhrožováno může být jak násilím fyzickým, tak duševním. K tomu srov. Komentář¹³⁵ k ust. § 751 NOZ vymezující násilí ve vztahu k domácímu násilí: „Právní teorie ... rozlišuje násilí na *vis absoluta* a *vis compulsiva*. *Vis absoluta* vyřazuje vůli oběti na základě fyzického jednání, které jí zamezí ve vlastním jednání (např. svázání oběti), tato se stává jen nástrojem v ruce původce násilí, kdežto *vis compulsiva* nemá za cíl vyřadit vůli oběti, ale působí na ni psychicky s cílem, aby se nátlaku sama podvolila. ... [N]ásilí může mít i formu pouze duševního násilí, tzn. určitých psychických útrap, které jsou natolik intenzivní, že se stanou pro ohroženou osobu nesnesitelnými, a mohou mít podobu citového vydírání, ponižování, vyhrožování, zastrasování, ukládání nesmyslných příkazů vedoucích k vyčerpání osoby a prohloubení pocitu závislosti osoby na agresorovi. Součástí

¹³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: komentář*. k § 15a ZOR definuje bezprávnou výhrůžkou jako „... takové protiprávní působení na jednoho (případně oba) snoubence, které je způsobilé vzbudit důvodné obavy z hrozící újmy. Znamená to, že snoubenci je vyhrožováno něčím, čím vyhrožující vůbec nesmí působit (např. pohrůžka udáním pro vymyšlený trestný čin) nebo čím je sice vyhrožující oprávněn hrozit, ale tuto výhrůžku spojuje s nátlakem uzavřít manželství (např. pohrůžka oznámením trestného činu, který snoubenec sice skutečně spáchal, ale který doposud nebyl odhalen).“

¹³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. S. 434.

duševního násilí bývá i izolace osoby od okolí, činěná obvykle pomocí nadměrné kontroly, zadržování peněz apod.“

V případě výhrůžky násilí se jedná o nedostatek svobody vůle při uzavírání manželství (*vis compulsiva*). Výhrůžka musí být způsobilá vzbudit důvodné obavy z hrozící újmy. Jednající sice projevuje svoji vůli, ale jeho vůle je modifikována vůlí druhého snoubence nebo třetí osoby. Samotná výhrůžka pak může směřovat jak proti jednomu ze snoubenců, případně oběma snoubencům, tak i proti dalším osobám, jejichž újmu by jednající intenzivně pocítil.¹³⁶ Mezi výhrůžkou a právním jednáním snoubence musí existovat kauzální nexus.

Dle Důvodové zprávy se NOZ vrací k zásadě *etsi coactus tamen voluit* (třebas donucen, přece jen to chtěl), když donutit lze osobu i k tomu, aby jednala ku svému prospěchu nebo k užtku osoby sobě blízké. Proto NOZ upouští od sankce absolutní neplatnosti právního jednání, k němuž došlo užitím násilí nebo pod hrozbou násilí. „... je věci donuceného, aby sám uvážil, chce-li zachovat platnost toho, co učinil pod donucením.“¹³⁷ V souladu s tím i uzavření manželství v těchto případech neztrácí právní účinky bez dalšího, ale ponechává se na úvaze toho, kdo byl k právnímu jednání donucen, zda se bude domáhat prohlášení neplatnosti.

Jak bylo uvedeno výše, manželství je dále možné prohlásit za neplatné z důvodu omylu o totožnosti snoubence. Omyl se musí týkat přímo identity snoubence, nikoli například jeho charakterových vlastností, zdravotního stavu, finančního zajištění apod.¹³⁸ Prohlášení manželství za neplatné naopak připadá v úvahu v případech, kdy snoubenec předloží odcizený nebo padělaný doklad totožnosti. Bude se jednat

¹³⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář*. K § 587 NOZ.

¹³⁷ *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> § 586-588.

¹³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. června 1921, Rv I 463/21: „Že žalobkyně následkem podvodného předstírání žalovaného nalézala se v omylu ohledně jeho osobních, rodinných a majetkových poměrů, jest pro existenci této manželské překážky zcela bez významu, neboť omyl netýkal se fysické osobnosti žalovaného, nýbrž jen jeho jinakých poměrů, které s osobností jeho nemají ničeho společného. Že jen omyl v identitě nastávajícího manžela činí manželství neplatným, plyne z ustanovení § 59 obč. zák., dle něhož všechny jiné omyly než ony, v předchozích §§ 57 a 58 obč. zák. uvedené, jakož i sklamané naděje nebo mylná předpokládání platnosti manželství nejsou na závadu.“

zejména o situace, kdy manželství uzavřel uprchlík nebo cizinec, jehož totožnost, resp. pravost a správnost jeho dokladu totožnosti není možné ověřit, neboť pochází ze země, se kterou je právní styk obtížný.¹³⁹ Rovněž sem spadají případy, kdy orgán veřejné moci předložení dokladů totožnosti prominul (viz ust. § 664 NOZ) nebo kdy zákon předložení dokladů totožnosti vůbec nevyžaduje (viz ust. § 667 NOZ a uzavření manželství v přímém ohrožení života). Manželství v těchto případech vzniká mezi osobami, jež vůli vstoupit do manželství skutečně projeví, nikoli mezi osobami uvedenými v dokladu totožnosti.

Co do omylu o totožnosti v povaze sňatečního právního jednání, v tomto směru se uvádí příkladem případy církevních sňatků, kdy má jeden ze snoubenců za to, že obřadem neuzavírá manželství, nýbrž jde pouze o přípravu k jeho uzavření, nebo případy, kdy cizinec není znalý českého jazyka, jde o osobu hluchou nebo němou a zároveň obřadu není přítomen tlumočník. Je zřejmé, že užití tohoto ustanovení bude v praxi zcela výjimečné.¹⁴⁰

Návrh na prohlášení manželství za neplatné v důsledku užití násilí, výhrůžky násilí či omylu v totožnosti snoubence nebo povaze sňatečního jednání, může být podán pouze tím z manželů, jehož projev vůle byl výše uvedenou vadou postižen, a to pouze v jednoroční prekluzivní lhůtě, počítané od okamžiku, kdy tak manžel mohl vzhledem k okolnostem učinit, popř. kdy se dozvěděl o skutečném stavu věci. Zákon tak umožňuje, aby např. manžel, který byl omezován na svobodě násilím nebo výhrůžkami násilí druhého manžela, podal návrh na prohlášení manželství poté, co takové okolnosti pominuly. Manžel podávající návrh však bude muset prokázat, že lhůta pro podání návrhu byla zachována.¹⁴¹ Marným uplynutím této lhůty právo domáhat se prohlášení neplatnosti zaniká.

Vzhledem k tomu, že prohlášení manželství za neplatné může mít zásadní důsledky např. pro určení dědiců zemřelého manžela a jejich podílu na dědictví, připouští

¹³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 71.

¹⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. S. 71

¹⁴¹ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. S. 25.

zákon u skupiny důvodů uvedených v ust. § 684 odst. 1 NOZ, aby soud návrhu na takové prohlášení vyhověl i tehdy, pokud manželství před pravomocným rozhodnutím soudu zaniklo smrtí jednoho z manželů nebo pokud potomci zemřelého manžela, který se takového prohlášení u soudu domáhal, do jednoho roku po jeho smrti sami prohlášení manželství za neplatné navrhnou.

Nově je dále v NOZ výslovně stanoven požadavek přihlížet v těchto případech při rozhodování o věcech majetkových po prohlášení manželství k tomu, že muž nebo žena jednali v dobré víře, že manželství bylo platně uzavřeno (viz ust. § 686 odst. 2 NOZ).

O majetkových právech a povinnostech muže a ženy, jejich manželství bylo prohlášeno za neplatné, stejně jako o jejich právech a povinnostech ke společnému dítěti, NOZ shodně se ZOR odkazuje na obdobné užití ustanovení upravujících tyto otázky v případě rozvodu manželství. V této souvislosti je nutné si uvědomit, že do právní moci rozsudku o prohlášení manželství za neplatné vyvolává takové manželství právní následky (vzniklo a trvá společné jmění manželů, uplatní se první domněnka otcovství apod.). Je proto třeba vypořádat majetkové poměry takových manželů a postavit na jisto jejich práva a povinnosti ke vzájemným potomkům. Samotný rozsudek o prohlášení manželství pak má účinky *ex tunc*.

Závěrem je možno konstatovat, že vzhledem k obligatornímu předoddavkovému řízení před matričním úřadem, stejně jako s ohledem na veřejnost sňatečného prohlášení, přítomnost oddávajícího a svědků, se v praxi zdánlivá nebo neplatná manželství vyskytují a budou vyskytovat pouze zřídka.

Závěr

Diplomová práce pojednává o právní úpravě vzniku manželství v novém občanském zákoníku. Stanoveným cílem mé práce bylo obsáhnout co možná nejpřesněji všechny okolnosti uzavření manželství, které nový občanský zákoník a související předpisy upravují, porovnat aktuální právní předpisy s právní úpravou účinnou do 31.12.2013 a poukázat na případné odchylky a výkladové problémy.

Ustanovení týkající se vzniku manželství v novém občanském zákoníku navazují na předchozí právní úpravu, nalezneme zde však rovněž dílčí změny. Pozitivně lze hodnotit například následující změny. Nová právní úprava přináší do legální definice manželství a jeho účelu požadavek vzájemné podpory a pomoci, čímž má být zdůrazněn jejich společenský význam. Zavádí se nová terminologie, když např. muže a ženu, kteří hodlají do manželství vstoupit, nově označuje jako snoubence a zavádí se také termín sňatečný obřad. Změn se dočkala též právní úprava svéprávnosti a ostatních zákonných překážek uzavření manželství. Žádnou osobu již nelze zbavit svéprávnosti zcela, lze ji pouze omezit v konkrétních oblastech života jedince. Pokud je osoba omezená ve svéprávnosti v jiné oblasti, než je uzavření manželství, může manželství uzavřít, aniž by k tomu potřebovala povolení soudu. Manželství naopak nemůže uzavřít osoba, která je nezletilá a zároveň není plně svéprávná. Vznik manželství se nově spojuje se souhlasným projevem vůle muže a ženy. Sňatečnou vůli je nyní možné vyjádřit např. též slibem, který si snoubenci před oddávajícím dají, nebo rituálem, který je pro určitou církev či náboženskou společnost typický. Novinkou je také uvolnění požadavků při uzavírání manželství zástupcem, když zástupcem se oproti dřívější právní úpravě může stát i osoba opačného pohlaví než zastoupený. Výše uvedené změny opouští formalistické pojetí podmínek, respektive překážek uzavření manželství, na nichž v současné době v souladu s evropským trendem již není nezbytné trvat.

Na určité výkladové nejasnosti naopak můžeme narazit v rámci nové právní úpravy zdánlivosti a neplatnosti manželství. Co se týče zdánlivosti, nový občanský zákoník neobsahuje konkrétní důvody, v jejichž důsledku se manželství považuje za zdánlivé.

Je stanoveno pouze obecné pravidlo, že se jedná o nedodržení takových náležitostí, na kterých je nutné bezvýhradně trvat. Výkladové problémy by mohly vzniknout v souvislosti s tím, které náležitosti je za takové nutno považovat. Upozorňováno bylo rovněž na nejasné úvodní ustanovení oddílu o neplatnosti manželství, kdy se interpretace tohoto ustanovení ve vztahu ke svéprávnosti rozchází. Upozorňuji též na ne zcela jednoznačně formulované podmínky konvalidace manželství v důsledku otěhotnění ženy a narození dítěte, kde se přikláním k názoru, že obě podmínky musí být splněny kumulativně a musí k nim dojít až po uzavření manželství.

Závěrem bych chtěla zmínit, že začlenění právní úpravy rodinného práva do velkého kodexu občanského práva, považuji za krok správným směrem, vracíme se do systematické úpravy, která byla typická pro naše právo před únorem 1948. Výše nastíněné změny a novinky v ustanoveních nového občanského zákoníku lze z převážné části považovat za pozitivní. Některá ustanovení sice mohou vyvolávat interpretační problémy a bude tedy nutno vyčkat jejich judikurního výkladu. Vzhledem k tomu, že se však jedná převážně o ustanovení vztahující se ke zdánlivosti a neplatnosti manželství, jež jsou v praxi téměř výjimkou, je možno tyto problémy považovat za podružné a provedené změny v právní úpravě hodnotit převážně kladně.

Seznam použité literatury a dalších pramenů informací

Právní předpisy:

- Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky č. 2/1993 Sb. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015].
- Císařský patent č. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) – obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 124/1968 Sb., o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích, ve znění pozdějších předpisů. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

Odborné publikace:

- BŘÍZA, P., T. BŘICHÁČEK, Z. FIŠEROVÁ, P. HORÁK, PTÁČEK L. a P. SVOBODA. *Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2014, xxi, 745 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 9788074005282.
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Manželství a rozvody: praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde, 2002, 104 s. ISBN 80-86131-34-4.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2005, xxiv, 478 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 8071799122.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, 1349 s. Velké komentáře. ISBN 9788074005039.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 398 s. ISBN 80-7239-192-5.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, xxxviii, 328 s. Academia iuris, 7. ISBN 978-80-7400-552-7.
- JANKŮ, Martin. *Nové občanské právo v kostce: (stručný úvod)*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, xx, 311 s. ISBN 978-80-7400-516-9.
- NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 194 s. Právo pro každého (Grada). ISBN 9788024751672.
- PLECITÝ, Vladimír a Josef SALAČ. *Základy rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: EUROUNION, 2001, 364 s. ISBN 8073170027.
- *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2009, 630 s. ISBN 978-80-7357-432-1.

- RADVANOVÁ, Senta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009, 306 s. ISBN 978-80-7357-466-6.
- SENTA RADVANOVÁ, Michaela Zuklínová. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva.* Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999. ISBN 9788071791829.
- SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Základy občanského práva.* 3. upr. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2011, 228 s. Právo (Key Publishing). ISBN 9788074181160.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Nový občanský zákoník: srovnání nové a současné úpravy občanského práva.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xiv, 792 s. ISBN 9788074004230.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství.* Praha: Leges, 2014, 336 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a Marek JURÁŠ. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého.* Praha: Leges, 2013, 302 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-74-8.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, lxxv, 1667 s. Komentáře (Wolters Kluwer). ISBN 9788074783692.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, xvii, 731 s. Komentáře (Wolters Kluwer). ISBN 9788074783692.
- TRETERA, Rajmund Jiří a Stanislav PŘIBYL. *Konfesní právo a církevní právo.* 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 1997, 331 s. ISBN 80-902045-2-x.

Články v odborném periodiku:

- PŘIBYL, Stanislav. *Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb.*, [Právník 7/2003, s. 711] In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- TELEC, Ivo. Karel ELIÁŠ - Michaela ZUKLÍNOVÁ: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha, Linde Praha 2001, 302 s. [Recenze]. *Právník*, Praha: Academia, 2002, roč. 141, č. 8, s. 906-908. ISSN 0231-6625.

Judikatura a další rozhodnutí:

- Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Rozsudek Okresního soudu v Jičíně sp. zn. Nc 696/75, prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Rozsudek Okresního soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 7 Nc 674/74 prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Rozsudek Okresního soudu v Tachově sp. zn. Nc 1166/75, prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Rozsudek Okresního soudu v České Lípě sp. zn. 8 Nc 1057/75, prostřednictvím Nejvyšší soud České socialistické republiky, Cpj 179/75, [R 30/1976 civ.]. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>
- Ústavní soud, Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 [146/2002 USn.]. In: beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz/>>

Webové stránky a elektronické zdroje:

- Cak.cz: *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. [online]. [cit. 15. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=745>>
- *Důvodová zpráva* [online]. Konsolidovaná verze. [cit. 15. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>
- Epravo.cz: *Smlouvy o mezinárodní právní pomoci* [online]. [cit. 15. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/smlouvy-o-mezinarodni-pravni-pomoci-27117.html>>
- Mkr.cz: *Zvláštní práva církví a náboženských společností* [online]. [cit. 15. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.mkr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/zvlastni-prava-cirvi/zvlastni-prava-cirkvi-a-nabozenskyh-spolecnosti-223918>>
- Osn.cz: *Úmluva o právech dítěte (104/1991 Sb.)* [online]. [cit. 15. 6 .2015]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>